

Forfatter: Paul Ries

Titel: Anders Bording

Anvendt udgave: Anders Bording

Det Danske Sprog- og Litteraturselskab (dsl.dk)

Det Kongelige Bibliotek (kb.dk)

Anders Bording

Indhold

- [Indledning](#)
- [Biografi](#)
- [Forfatterskabet](#)
- [Forfatterskabets modtagelse og efterliv](#)
- [Tekstoplysninger](#)
- [Bibliografi](#)
- [Paul Ries](#)

Indledning

Regissøren Bording

Mellem 1642 og 1677 skrev Bording mere end 200 digte, heriblandt 44 hyrdedigte, 37 sørge- og mindedigte, 36 salmer, 34 bryllupsdigte og bindebrev, 18 politiske digte, 4 verdslige viser, 2 læredigte, samt de 14.700 aleksandrinere, der udgør hans månedlige avis *Den Danske Mercurius*. Mangfoldigheden i hans produktion og den sociale bredde i det publikum, han skrev for og om - herunder 57 borgerlige embedsmænd og deres familier, 23 akademikere, 16 adelige familier, 15 medlemmer af kongehuset, 6 gejstlige og 6 militærpersoner - havde allerede skaffet ham stort ry, inden han fra 1666 som udgiver af avisen *Den Danske Mercurius* blev kaldet til at være regeringens talerør overfor befolkningen som helhed. Denne opgave, hvormed han i 11 år uden afbrydelse bibragte sine læsere en enestående forståelse af den brogede, mangfoldige verden inden for og uden for rigets grænsers, udførte han til "Fornøjelse hos de Højpriseligste Konger, og ald Berømmelse og Yndest hos andre af høj og nedrig Stand" (Terpager: "Levnet", SS 1735, s. xxxvi). Hele denne produktion, hvori hans læsere tillige beundrede "en saa usminket og naturlig Veltalenhed, en saadan Reenhed og tillige Overflødighed [dvs. rigdom] i det Danske Sprog, som hand besidder, [og som] lader sig ej lætteligen finde tilhobesamlede" (Gram: "Fortale", SS 1735, s. xvii), overbeviste hans samtid og nærmeste eftertid om, at han var "den beste Poët i vore Lande" (Gram: "Fortale", SS 1735, s. xvii), og i 1735 hædredes han som sådan ved, som den første at få sine samlede skrifter trykt.

Det er denne rene, lette stilkunst, der undgik barokkens svulst og i stedet bygger en bro mellem renæssancens og det 18. århundredes klassicisme, der gør de fleste af Bordings digte sprogligt let tilgængelige for en moderne læser, og som tillige medfører, at han også i dag fremtræder, ikke som en person, der specielt var ude i et litterært, religiøst eller politisk ærinde, men som et menneske, der opmærksomt iagttog den brogede verden, der omgav ham, og som formåede at sætte så mange forskellige aspekter af livet i denne verden i rammende, digterisk regi.

Biografi

Manden i tiden

- [Hjemmet og skolen](#)
- [Universitetet og kongens København](#)
- [Brusgård, Sorø, Skåne](#)
- [København, Slagelse, København, Ribe, København](#)

Bordings liv og levned adskiller sig fra de fleste samtidige digteres, idet han ikke som disse gjorde karriere indenfor gejstligheden langs den slagne kirkevej, som han humoristisk karakteriserede som de 3 k'er "Det er Kald/ Kiortel/ Kone" (nr. 2, SS I 7). I stedet var han en "Verdslig, Verdslig, Verdslig Mand" (nr. 55, SS I 127), der nok med sine salmer kunne bevidne, at også han havde absorberet tidens religiøse dogmer, men som valgte at skaffe sig sit udkomme ved hjælp af sin lærdom, sin klassiske dannelse og sit udstrakte kendskab til livet i den verden, der omgav ham.

Hjemmet og skolen

Anders Bording fødtes 21.1.1619 som næstældste søn i en af kulturbyen Ribes dannede og formuende borgerfamilier, hvor der var tradition for, at man kunne mere end sit fadervor. Faderen, dr. med. Christen Lauridsen Bording (1578-1640) var provincialmedicus for Ribe Stift, men havde som ung efter studietiden ved universitetet i København været lærer ved latinskolen og derpå som 30-årig ledsaget en ung adelsmand på dennes treårige dannelsesrejse gennem Europa. Undervejs havde de besøgt universiteterne i Padua, Siena og Leipzig, alle velkendte for deres medicinske fakulteter, og Christen må have tiltrukket sig Christian IV's opmærksomhed, idet denne 1610 udnævnte ham til den udvalgte prins Christians (1603-47) livlæge. Christen var ikke digter, men som så mangan lærd mand kunne han ordne sine tanker retorisk og udtrykke dem metrisk korrekt i det til genren passende sprog, hvilket bl.a. fremgår af det latinske mindedigt over den unge adelsmand, der blev trykt 1612 i den unge adelsmands ligprædiken. 1615 havde han ægtet Ingeborg Klyne (1593-1668), en datter i en af Ribes pengestærke familier, der blandt sine aner talte berømte og indflydelsesrige personer og litterater, herunder historikeren Hans Svaning (1500-84), dennes efterfølger som kongelig historiograf, Anders Sørensen Vedel (1542-1616), ribebispen Peder Hegelund (1542-1614), samt, i Anders Bordings levetid, Hans Svane (1606-68), gejstlighedens mægtigste mand og kongemagtens urokkelige støtte i teologisk teori og politisk praksis både før, under og efter statsomvæltningen i 1660.

Efter at Anders og hans ældre broder Laurids (1617-75) var blevet "efter Alders maade i sine Forældres Huus Gudeligen underviist" (Terpager: "Levnet", SS 1735, s. xxxv), begyndte de 1626 i den traditionsrige latinskole, hvor de i de næste 11 år modtog en undervisning, der ikke blot gav dem adgang til universitetet, men som fra allerførste færd fik betydning for Anders' forhold til den "Sang-Gudinde", som han senere hævdede at have dyrket med "møysomhed fra barns been op" (nr. 46, SS I 101). Også Bordings første biografer, Peder Terpager og Hans Gram, var overtydet om, at den centrale forudsætning for Bordings levned og forfatterskab var den kristelige opdragelse og klassiske dannelse, han modtog i hjemmet og i skolen, og som fortsattes på universitetet i 1630'erne, og de nedslag, som denne religiøse opdragelse og klassiske dannelse senere gjorde i hans værker, viser ham da også både som en luthersk rettroende, ufravigelig kongetro undersåt og som en velskolet digter, der til fulde, men med en enestående sprogkunst, mestrede digtekunstens mange discipliner.

Grunden til såvel Bordings religiøst funderede, politiske livssyn som til hans digterkarriere blev lagt i latinskolen, hvor lærerne i de første klasser fortsatte hjemmets gudelige opdragelse, dels ved brug af en såkaldt katekismus-abc med fadervor, de ti bud og nogle bønner, dels ved indterpning af Luthers lille katekismus på dansk, og dels ved salmesang og deltagelse i alle mulige hellige handlinger. Fra 8-årsalderen introducerede man tillige katekismen på latin, og det kontrolleredes ved regelmæssige eksaminationer, at børnene havde tilegnet sig dette stof, samt indholdet af de mange prædikener, der måtte høre til. Denne indoktrinering fortsatte skoletiden ud, men i de højere klasser tjente latinen tillige til indførelse i nogle af de klassiske forfattere - Cato (234-149 f.v.t.), Caesar (100-44 f.v.t.), Cicero (106-43 f.v.t.), Vergil (70-19 f.v.t.),

Ovid (43-18 e.v.t.), og Martial (40-104) - som Bording senere henviste til i sin digtning. Disse forfatters værker tilegnedes ved øvelser baseret på uddrag, eksempelsamlinger og antologier, som man skrev af eller skrev ned efter diktat, men at formålet med denne undervisning var mere end at give eleverne mulighed for blot at snuse til den klassiske litteratur fremgår af, at de, månedlig og ofte i konkurrence med hinanden, fik til opgave at fremsætte en

grammatikalsk, dialektisk og retorisk Fortolkning af den sidst hørte Forelæsning, selv sammensætte en (latinsk) Stil eller ex tempore oversætte en Opgave, deklamere udenad, omskrive et bekendt Digt til Prosa eller til et andet Versemål, variere et Stof paa flere Måder ("aliis atque aliis lusibus"), danne Centoner (Sammensætninger af enkelte, løsrevne Vers, hentede fra samme eller forskellige Digtere), skrive Parodier, Anagrammer, eller Epigrammer, behandle Paradoxa (Sætninger, som i sig selv synes urimelige), holde Strids-, Lov- eller Straffe-Taler osv.

(Kinch: *Ribe Bys Historie og Beskrivelse* II, 1884/1985, s. 744).

Den danske latinskole, den såkaldte 'sorte skole', karakteriseres oftest i dag ved fremhævelsen af dens hårde, korporlige disciplin og åndeløse terperi, men det bør ikke overses, at de mest opvakte peblinge ved sådanne øvelser må være blevet små specialister i at ryste metrisk korrekte vers ud af ærmet. I Slagelse anvendte metrikeren Hans Mikkelsen Ravns (1610-63) elever hans forlæg, "Regulæ prosodicæ Pro incipientibus Secundanis & Tertiani" (1644), dvs. prosodiske regler for begyndere i anden og tredje klasse, og da det tillige hørte til skolehumanismens program, at eleverne lærte at anvende disse regler på digtning på modersmålet, fremmede Ravn, der ved sin skole havde oprettet en betydelig musiksamling, denne proces ved at kæde den sammen med nodeeksemplerne i sin *Heptachordum Danicum* (1646), eller syv danske strengelege. Til samme formål havde præsten og metrikeren Peder Jensen Roskilde (1575-1641) allerede 1627 udarbejdet en latinsk lærebog i dansk prosodi, *Prosodia Danicæ Linguae*, hvori han slog to pædagogiske fluer med et smæk ved at strukturere den som en katekismus og dermed kæde den metriske indlæring sammen med opøvelsen i den rette kristendom, idet han hentede de "huos følgende danske exemplar, fornemlig i blandt andre aff den ærverdige, oc hoytt med gaffuer oc lerdøm opliuste D. MORTEN LUTERS aandelige visers lille bog vddragne, oc rett effter rhijme konst mensureret, Gud till ære. Hans menighed till opbygelse, det danske maall til prydelse, oc Alle gudfryctige Rhijmere til nogen anledning" (Roskilde: *Prosodia*, 1627, her citeret efter Arnholz m.fl. (udg.): *Danske Metrikere* I, 1953, s. 15).

Da samarbejdet mellem rektorerne ved de bedste latinskoler, ikke mindst siden Peder Hegelunds initiativer, var udstrakt, har lignende undervisning sikkert også fundet sted i Ribe, hvor skolens bibliotek, der opbevaredes hos brødrene Bordings slægtning, rektor Anders Romdrup (1605-49), blandt meget andet indeholdt "kostbare Udgaver af eller Kommentarer til latinske Klassikere, fremdeles Calepinus's latinske Lexikon, som ved en Jærnlænke var fastgjort til Skolekathedret, et græsk Lexikon (Hadr. Junius's), Gemma Frisius's Landkårt, indrettede til at ophænges på Vægen, m. m.", samt, i musikafdelingen, 45 bøger, inklusive "6 Bøger nürnbergske Moteter [...], 4 Bøger Sange eller Moteter, udgivne i Antwerpen, "Magnificat" for 8 Stemmer (toni) med 23 Variationer" (Kinch: *Ribe Bys Historie og Beskrivelse* II, 1884/1985, s. 757-758), og naturligvis Thomesens salmebog. Desuden dyrkede peblingene her musikken, når de sang ved bryllupper og begravelser, eller på et mere afslappet plan, når de på årets markedsdage underholdt med sang, ledsaget af egne instrumenter eller af stadsmusikanten og hans instrumentalister, hvoraf nogle endog kom udenlands fra (Degn: *Rig og fattig i Ribe* I, 1981, s. 318).

Når hertil føjes muligheden for at optræde i, eller i det mindste overvære opførelsen af, scener

af skuespil på både dansk og latin, og at eleverne i de højeste klasser, hvor latinen suppleredes med græsk, tillige kunne indføres i discipliner som aritmetik, astronomi, etik, fysik, geometri og metafysik, er det klart, at udbuddet af lærdom ved en af periodens bedre latinskoler ikke blot kunne indføre interesserede peblinge i grundreglerne for digtning på både latin og dansk, men også forberede dem til universitetet. Terpager bevidner da også, at brødrene Bording, der i de 11 år, de besøgte skolen, var blevet unge mænd, havde gjort så god brug af den undervisning i "Gudsfrygt og Boglige Konster" (Terpager: "Levnet", SS 1735, s. xxxv), de havde modtaget her, at de efter bestået afgangseksamen 9.4.1637 kunne indstille sig til den ved Københavns Universitet 1629 indførte *examen styli et artium*, som de begge bestod 27.5.1637.

Universitetet og kongens København

Københavns Universitet på denne tid beskrives oftest primært som en luthersk præsteskole for omkring 400 studenter af borgerlig herkomst - unge adelsmænd kunne lade sig indskrive, men modtog i praksis deres uddannelse andetsteds, bl.a. ved akademiet i Sorø og under dannelsesrejser - og med rette for de flestes vedkommende. Om noget frit studium var der ikke tale, for hvad man end studerede, måtte udkommet stemme overens med lutheranismens lære om alverdens ting, og til yderligere sikring af lutheranismens eneherredømme i åndslivet havde man 1619 oprettet et professorat i metafysik, der skulle holde øje med studierne ved alle 4 fakulteter og indordne deres undervisning i det religiøse system. Denne intellektuelle og emotionelle spændetrøje var ikke noget nyt for de peblinge, der allerede havde gået i 'den sorte skole', og som efter bestået optagelsesprøve i katekismen, latin og retorik kunne begynde at studere ved Det Filosofiske Fakultet. Lærdomssystemet havde to hovedveje, hvoraf den første, tredelte lærdomsvej, *trivium*, bestod i øvelser i latinsk grammatik, retorik og logikkens regler for argumentation; derpå fulgte *quadrivium* med de fire lærdomsveje musik, aritmetik, geometri og astronomi. I praksis fuldførte kun få studenter hele dette program, da flertallet efter et års indlæring af de fra skolen kendte trivialfag gik over til Det Teologiske Fakultet, hvor man efter to års studium af biskoppen kunne forsynes med en attestats, der berettigede til ansættelse i gejstlige embeder. Ligesom peblingens i skolen, var studentens arbejdsdag på universitet lang og begyndte og endte med bøn og salmesang, men optoges ellers af dikterede forelæsninger, der excerperedes til udenadslæren, retoriske diskussioner over temaer valgt af professorerne m.v. på samme måde, men på et højere, mere krævende plan end latinskolens. Men ligesom det var tilfældet ved 'den sorte skole', kunne en opvakt og interesseret student ved denne 'præsteskole' suge en god del viden til sig, også om akademiske discipliner, der gav dem adgang til en intellektuel verden udenfor lutherdommens snævre horisont, og begge brødre, der tilbragte mindst 6 år ved universitetet, synes at have benyttet sig af denne lejlighed til under en præceptors vejledning at forfølge andre studier. Således kunne Laurids med historikeren Ole Worm (1588-1654) som præceptor endnu som student bidrage med materiale om Ribe amt til dennes *Monumenta Danica* (1643), men valgte derpå at gå kirkevejen med teologisk attestats fra biskoppen og støtte fra Worm,. Om Anders vides det derimod, at han i 1643 *ikke* gjorde brug af den bistand med råd og karriere, som Ole Worm også tilbød ham (SS II 11 f.), men at "Paa Akademiet har hand sig en Tidlang opholdet og flittig studeret" (Terpager: "Levnet", SS 1735, s. xxxv). Hans præceptor var sprogmanden Thomas Bang (1600-61), der underviste i hebraisk og teologi, men tillige vejledede studenterne i brugen af universitetets bibliotek, fra 1649 som dets bibliotekar, og som ved sin død efterlod en personlig bogsamling på ca. 5.500 bind. Hvad Bording så flittigt har studeret fremgår af det skudsmål, som Gram gav ham ved at henvise til hele hans produktion som bevismateriale for

hvor lærd og velbelæst en Poët Bording haver været, hvor stærkt øvet, og hvor vidt bevandret og erfaren i de gamle Poëter, saavelsom i andre Skribentere, og hvor mesterligen hand har forstaaet at føre sig saadan Lærdom til Nytte. At hand haver vidst de fornemmeste Latinske

Poëter paa sine Fingre, have de forsikret, som kiendte hannem

(Gram: "Fortale", SS 1735, s. xxx).

Bordings senere henvisninger i sin digtning til græske forfattere som den legendariske Homer, matematikeren og musikteoretikeren Pythagoras (580-500 f.v.t.), den metrisk raffinerede odedigter Pindar (ca. 520-440 f.v.t.), og filosofen Platon (427-347 f.v.t.) peger i retning af, hvilken anden lærdom han har stiftet bekendtskab med på universitetet, og det samme gælder de senere henvisninger til kendte polyhistoriske encyklopædier og kommentarer til den nordeuropæiske renessances kulturgods sammenskrevet af forfattere som J.C. Scaliger (1484-1558), J. Dousa (1545-1604), J. Lipsius (1547-1606), G.J. Voss (1577-1649), og C. Salmasius (lat. for Claude de Saumaise) (1588-1653). Og endelig synes Bording, i et miljø ikke ganske fokuseret på de gængse bibelske personer fra Ahasverus til Zebaoth, at have stiftet bekendtskab med betydelige folk inden for mange forskellige discipliner, herunder arabiske, europæiske og naturligvis danske læger, italienske jurister, moderne engelske, franske, italienske, tyske og nederlandske digtere, samt forfattere af ældre dansk historie, nyere fransk historie, persisk historie m.v.; for slet ikke at tale om det udvalg af verdenshistoriens største skurke, som han i en alder af 44 år stadig fingernemt kunne opregne i sin fordømmelse (nr. 48, SS I 108-111) af adelsføreren Corfitz Ulfeldt (1606-64), og som krævede en videre læsning end den, der kunne indhøstes fra udvalg af Plutarchs (46-119) og andre opslagsværker.

For en moderne læser, ikke mindst med Holbergs *Erasmus Montanus* (1731) in mente, kunne Bordings henvisninger tage sig ud som studentikos bravur, men kun fordi disse navne er os fremmede i dag eller for længst er blevet udrangeret af andre, mere tidssvarende koryfæers. På Bordings tid var de faste holdepunkter og argumenter i de obligatoriske diskussioner på latin, der var en vigtig del af læreprocessen, og den student, der mestrede dem, kunne vinde sig et renommé som en lærd, alsidigt uddannet person, der, som Bordings fader havde gjort det - og det var der i Christian IV's regeringstid omkring 2000, der gjorde - kunne få en fod på den verdslige rangstige ved at begynde som huslærer for adelige børn og måske senere ledsage dem som præceptor under deres udenlandsrejser. En sådan stilling fik man imidlertid ikke ved ansøgning, men fordi man havde gjort sig heldigt bemærket i de rigtige kredse, og det var netop det, Bording gjorde, dels ved i studietiden i København at have "underviist Adelige Børn" (Terpæger: "Levnet", SS 1735, s. xxxv), og dels ved i 1642 og 1643 at offentliggøre to sprænglærde poemata på latin (nr. 119, SS I 210-211 og nr. 120, SS I 211-213; fordansket SS II 238-240). Med disse to digte, et "Thalassio" (bryllupsdigt) til en slægtning og en "Lavrea Apollinaris" (apollinsk laurbærkrans) af lovprisende, med anagrammer forsynede epigrammer over nogle studenterkammerater ved afsluttet eksamen, viste Bording, hvor dygtigt han mestrede den lærdom, retoriske elegance og metriske kunnen, han havde erhvervet sig siden sine første skoleår, og da han ikke vides at have skrevet andre digte på latin på denne tid, har disse alene medført, at hans navn allerede 1650 optoges i en lille tryksag med navnene på 61 danske latindigtere (jf. Billeskov Jansen: *Danmarks Digtekunst I*, 1969, s. 92).

Gram var af den opfattelse, at det var Bordings klassiske viden, der på dette tidspunkt udgjorde summen af hans færdigheder, idet han om Bordings tid ved universitetet tilføjede: "Om hand ogsaa haver hængt sig til nogen af de nye Poëter, lader jeg være usagt, og skulde neppe troe det" (Gram: "Fortale", SS 1735, s. xxx). Denne tvivl var vel begrundet, eftersom der hverken undervistes i nye poeter eller moderne fremmedsprog ved 'præsteskolene', men som det fremgår af Bordings senere henvisninger, kendte han alligevel til moderne digtere som Johann Rist (1607-67), Gabriel Voigtländer (1596-1643), Søren Terkelsen (død 1656), Martin Opitz (1597-1639), Andreas Tscherning (1611-59), Joachim Rachelius (1618-69), renessancedigtere som englænderen Philip Sydney (1554-1586), franskmændene Guillaume Du Bartas (1544-90), Pierre de Ronsard (1524-85) og Honoré d'Urfé (1567-1625), nederlænderne

Jacob Cats (1577-1660) og Karel van Mander (1609-70), italieneren Trajano Boccalini (1556-1613), samt den i hele Europa fashionable roman om den forelskede Amadis' liv blandt Arkadiens hyrder, der alle omtales i hans digte.

Gram synes at have overset, at interessen ikke blot for de nævnte digtere, men for verdslig, moderne litteratur, kunst, dans og musik i det hele taget, var særdeles levende andetsteds i hovedstaden, nemlig ved Christian IV's strålende og toneangivende hof. Her havde studenterne naturligvis ikke deres daglige gang, men kunne netop ved skuespil og andre musiske optrin bidrage til festlighederne her (jf. Heiberg: *Christian IV og Europa*, 1988, s. 73-152; Wade: *Triumphus nuptialis danicus*, 1996, s. 15 ff.), og dertil havde de bedste af dem tillige som huslærere adgang til de københavnske hof- og adelskredse, der ønskede at være med på hoffets noder og moder. Denne verdslige kunst bibragtes også en større offentlighed ved fyrstelige og adelige bryllupper, fremmede gesandters indtog og andre festlige optog, hvorunder begivenhedens betydning udlagdes i digterisk regi ved oplæste hyldestdigte, men også emblematiske med klassiske kulisser, gevandter, fyrværkerier m.v., der symbolsk illustrerede f.eks. venskabet mellem to nationer, foreningen af to fyrstelige personer osv. Og alt dette blev, ligesom de populære maskeballer, balletter og syngespil sat i scene af de ved hoffet ansatte danske og udenlandske kunstnere, herunder nederlandske, engelske og nordtyske malere, musikanter, balletmestre og teaterfolk.

Som udgiver af avisen *Den Danske Mercurius* fik Bording senere lejlighed til oftere at beskrive sådanne herlige tilskikkelser, men allerede i hans studentertid var der blandt disse mangfoldige kunstnere i det mindste to, der snart skulle blive en afgørende inspiration for den unge digter: sangeren, musikeren og hyrdedigteren Gabriel Voigtländer (1596-1643), der, for øvrigt ligesom Bordings fader tidligere, var knyttet til den udvalgte prins Christians hof på Nykøbing Slot, og hvis samling af *Allerhand Oden und Lieder* blev trykt i Sorø i 1642; og den holstenske digterpræst Johann Rist (1606-67), der var velanskreven ved hoffet i København for sine salmer og hyldestdigte til kongehuset og samme år udsendte sin samling af hyrdedigte, *Des Daphnis aus Cimbrien Galathee*, der ligesom Voigtländers kort efter antoges af Bording som forbillede.

Brusgård, Sorø, Skåne

Det vides ikke, hvor længe Bording opholdt sig i København som student og huslærer for adelige børn, efter at han i 1643 ikke havde gjort brug af den bistand om råd og dåd ved valg af karriere, som broder Laurids' præceptor Ole Worm også havde tilbudt ham. Hans første forsøg som hyrdedigter, en oversættelse fra 1645 af en af Johann Rists hyrdeviser, "Daphnis gik for nogle Dage" (nr. 133, SS I 232-233), kan hidrøre fra københavntiden, mens en salme skrevet til julen 1647 - "Ørnen med sin lette winger" (nr. 189, SS I 313-319) og et læredigt om lærde kvinder fra samme år - "Scutum Gynaicosophias" (nr. 1, SS I 1-6) - viser, at hans dannelse senest i dette år havde skaffet ham ansættelse hos den ansete adelsfamilie Juel på herregården Brusgård nær Randers, hvor han "to Aar og der over, i Guds frygt oplærde nogle Adelige Jomfruer" (Terpager: "Levnet", SS 1735, s. xxxv). På herregården var Bordings situation imidlertid den, at der ikke var sønner på godset, og da adelsfrøkener ikke sendtes udenlands på dannelsesrejser, var der ingen udsigter til, at han herfra kunne opnå at slægte sin fader på ved at blive præceptor på en udenlandsrejse. Han tog derfor et skridt, der ville være tjenligt, hvis han ikke agtede at tilbringe resten af sine dage som huslærer i det fjerne Jylland, idet han omkring 1650, hvis man da kan gå ud fra Terpagers noget løse tidsangivelse, drog af til Sorø Akademi for at erhverve sig en magistergrad.

Sorø var ikke noget egentligt universitet, men et ridderligt akademi, hvor unge adelsmænd i

alderen mellem 15 og 19 år med et tilstrækkeligt stort gods som finansiel rygdækning modtog en uddannelse, der skulle gøre dem vejen lettere til vigtige embeder som diplomater, officerer, politikere eller diplomater senere i livet. Her lærte man ride-, fægte- og dansekunstens finesser, men da akademiet tillige var en forskole for de adelsmænd, der efter et par års ophold ville drage ud på en dannelsesrejse, havde akademiet også professorer, heriblandt adskillige udlændinge, der tilbød undervisning i flere moderne sprog og tillige kunne bibringe deres elever kundskaber i mangfoldige discipliner som historie, stats- og samfundsforhold, geografi, matematik, geometri, arkitektur, malerkunst og musik (jf. Steensberg; *Dagligliv i Danmark i det syttende og attende århundrede*, 1969, s. 621-623; Heiberg: *Christian IV og Europa*, 1988, s. 409-421; Hougaard m.fl.: *Dansk litteraturhistorie 3: Stænderkultur og enevælde 1620-1746*, 1983, s. 145-150). Mangen en ung adelsmand fandt det imidlertid vanskeligt at løsrive sig fra boldhuset eller ridebanen, så for at han ikke skulle blamere sig for groft under dannelsesrejsen ved de dannede hoffer og berømte universiteter, der besøgte undervejs, ledsagedes han af en præceptor, ofte en lidt ældre, borgerlig akademiker med de nødvendige religiøse og personlige kvalifikationer, så hvis Bording var kommet til Sorø for at opnå en sådan stilling, var han kommet til det rette sted. Det vides ikke, hvor længe han opholdt sig her, hvorledes opholdet finansieredes, eller hvad han studerede, blot at han med den lærde polyhistor Niels Aagaard (1612-57) som vejleder affattede en lille latinsk afhandling om jordklodens inderste substans, der blev trykt på akademiet i 1653.

Med en magistergrad fra et akademi, for hvis alumner vejen fremover enten kunne gå udenlands eller op af den verdslige rangstige, stod borgersønnen Bording i 1653 stærkere karrieremæssigt end nogensinde før, men i modsætning til nogle af hans adressater, Mogens Friis (nr. 2, SS I 7-8; nr. 67, SS I 160-161) og Vitus Bering (nr. 9, SS I 23-24), havde han ikke heldet med sig i første omgang. Gejstlige embeder stod ham åbne, men dem søgte han ikke, og da andre tilbud udeblev i første omgang, må den nybagte magister være vendt tilbage til broderen. I hvert fald angives en hyrdevise at være "*componeret* af M. A. Bord. I Ulfborg Præstegaard 1654. En meget liflig siungende *Dame* til Ære. Melodien: Lucidor. Voigtländers. 71" (nr. 138, SS I 239-240). Det var imidlertid en vigtig *politisk* begivenhed, der fik Bording til at forsøge sig i en ny digterisk genre, nemlig med et "Fryde skrig" (nr. 43, SS I 84-88) i anledning af, at de jyske stænder i Viborg 20.9.1655 hyldede Frederik III's 9-årige søn Christian (1646-99, konge fra 1670) som "Danmarckis oc Norgis / Udvaalde *PRINTZ*" (nr. 43, SS I 84). Digtet blev trykt samme år i Hans Skonnings (1579-1651) værksted i Århus, men adressaten var naturligvis kongehuset i hovedstaden.

På dette tidspunkt var Bording "for sin Lærdom og Riim-Konst bleven meget navnkyndig, saa at den Højædle og Velbaaren Herre *Tage Tott* til Eriksholm, Ridder og Danmarkes Riges Raad, som meget elskte Lærde Mænd og deres Omgængelse, har og kaldet vores *Bording* til sig" (Terpager: "Levnet", SS 1735, s. xxxvi). Dermed optoges han i huset hos en af rigernes mest indflydelsesrige adelslægter, hvor der allerede var to andre amanuenser, den jævnaldrende historiker og digter Vitus Bering (1617-75) og den yngre jurist Jørgen Fogh (1631-85). Af disse var Bering begyndt som huslærer her og havde derpå som præceptor ledsaget sin elev først ved Sorø 1641-43 og derefter på en fem år lang dannelsesrejse. Efter hjemkomsten var han 1649 blevet magister og 1650 professor i historie ved Københavns Universitet, samt kongelig historiograf, men han var blevet fritaget for at forelæse og kunne derfor blive hos grev Thott som amanuensis, indtil han i 1655 fik sin egen herregård (SS II 98). Dette sidste kan meget vel have været årsagen til, at Thott, eller Bering selv, "som var *Bordings* altid fortrolige Ven og Velynder" (Terpager: "Levnet", SS 1735, s. xxxvi), var begyndt at se sig om efter en afløser. Også Jørgen Fogh var først huslærer for en ung adelsmand her, indtil denne med Fogh som hovmester 1655 drog af til Sorø og derpå studerede i Heidelberg 1658-60. Alle tre huslærere betragtedes som medlemmer af den nærmeste familiekreds og var 1658 tilstede på godset, da de sammen med familien kaldtes til Tage Thotts kammer, da "*de fornåm Døden at være*

forhaanden" (Terpager: "Levnet", SS 1735, s. xxxvi).

Mæcenens død og Sveriges angreb på Danmark samme år var et dobbelt slag for Bording (nr. 64, SS I 152-154), og hans situation kompliceredes kort efter både personligt og politisk af Skånes erobring, Københavns belejring og statskuppet i 1660. Men fra Skåne har han fulgt så godt med i denne rivende politiske udvikling, at universitetstrykkeren i København inden udgangen af 1660 kunne udsende hans næste politiske digt, et nyt "Fryde-skrig" (nr. 44, SS I 88-91), hvori han både fejrede hovedstadens mirakuløse befrielse og arvehyldningen 18.10.1660.

København, Slagelse, København, Ribe, København

Bordings nye frydeskrig udkom på et tidspunkt, da det nye regime nok kunne gøre brug af et så uforbeholdent, offentligt udtryk for loyalitet, for skønt kongemagten ikke blot havde overlevet, men stod stærkere end nogensinde før, var det københavnske borgerskab, der havde støttet statskuppet og nu forventede at få afgivne løfter honoreret, begyndt at røre på sig (jf. Bøggild Andersen: *Statsomvæltningen i 1660*, 1936, s. 193-228). Således meldte svenske gesandter i 1662 om uro i borgerskabet over, at kanonerne på de genopførte volde og på kastellet var opstillet således, at de kunne bestryge byens gader, samt at man havde hørt en borger i et københavnsk vinhus højroset udtale, at "Det er os, som har holdt kronen på kongen, og vi kan rive den af igen, når vi vil" (citeret efter Olsen: *Danmarks historie 8: Den unge Enevælde*, 1964, s. 118). At dette af myndighederne ikke blev opfattet som det rene mundsvejr fremgår af, at krigskollegiets sekretær Herman Meier (1631-85) - en af Bordings adressater i 1664 (nr. 10, SS I 25-27) - overfor sin chef kunne bekræfte, at "Den ringe militie, som er den reelleste assurance for det kongelige arvehus, lægges overalt for nid og had" (citeret efter Olsen: *Danmarks historie 8: Den unge Enevælde*, 1964, s. 62), hvortil denne, generalauditør Paul Tscherning (1627-66) - en anden af Bordings adressater i 1664 (nr. 58, SS I 132-137) - sekunderede: "Går militsen til grunde, vil civil-etaten snart følge efter, thi som forholdene nu er, må den fremtidige regeringsform i alle henseender opretholdes ved kården" (citeret efter Olsen: *Danmarks historie 8: Den unge Enevælde*, 1964, s. 62). Dertil viste regeringen sin nervøsitet ved at indskærpe de verdslige myndigheder deres pligt til "at erfare og fornemme, om nogen uformodelige Forsamlinger, Forædderi eller Oprør kunde være forhaanden ... eller om nogen skulde understaa sig os eller vores kongelige Arvehus med forsmædelig Bagtalelse at forulempe" (citeret efter Holm: *Danmark-Norges indre Historie under Enevælden fra 1660 til 1720 I*, 1885, s. 29 f.), samtidig med at den beordrede præsterne til fra prædikestolen at pålægge deres menighed at "entholde sig fra at censurere om det, de ikke forstod, men i alle Maader skikke sig, som det ærlige og tro Undersaattere vel sømmer og anstaar, saafremt Kongen ikke imod sin Vilje skulde foraarsages til at bruge de Midler imod de gjenstridige, som Guds og Naturens Lov medfører" (citeret efter Holm: *Danmarks-Norges indre Historie under Enevælden fra 1660 til 1720 I*, 1885, s. 30 f.).

Bordings reaktion på denne tingenes tilstand var straks efter hjemkomsten og i de følgende år at dedicere mere end 20 digte til kongen og det nye regimes indflydelsesrige politikere - rigets feltherre, admiral, kongens førsteminister, adskillige kancellisekretærer m.v. - i håb om eller med direkte bøn om, at de ville støtte hans ansøgninger om en stilling ved hoffet. Hvad han selv synes at have haft i tanken - og endog påstod at have været på tapetet under et foretræde for kongen selv - var en stilling ved hoffet, hvori han "Til eders Førstlig lof anvende allen stund [...] min Danske Sang-Gudinde" (nr. 46, SS I 101), hvilket sammen med henvisningen til den franske hofpoet Ronsard (1524-85) lyder som en bøn om at blive ansat som dansk digter ved hoffet, hvor man i juristen Adam Fr. Werner allerede havde en tysksproget hofpoet, der aflønnedes med 300 rigsdaler årligt (Stolpe: *Dagspressen i Danmark II*, 1879, s. 24, fodnote 2).

Ved hove havde man imidlertid andet end hofpoesi i tanken og tildelte ham i stedet stillingen som rektor ved latinskolen i Slagelse (1662), et embede han som magister var kvalificeret til, men som han prompte forlod; og selv efter at han i endnu et ansøgningsdigt samme år så tydeligt som overhovedet muligt havde informeret myndighederne om, hvem han var, og hvad han ønskede, ved at bedyre, "At jeg er [ret en] Verdslig Mand, / Saa god som een til Hove" (nr. 55, SS I 127), blev udkommet endnu en gejstlig stilling, denne gang i det fjerne Ribe (1664), som han dog ligeledes forlod i utide for at vende tilbage til København (SS II 25-29).

Mens Bording ventede på, at kongen og hans mænd skulle få ham indrangeret på rette plads, og måske for at sætte skub i foretagendet på regeringsplan, affattede han i 1663, med hele nationen som adressat og som endnu et vidnesbyrd om den politiske korrekthed, hvormed han også ville forvalte embedet som kongens poet, det rabiante smædedigt (nr. 48, SS I 108-111) rettet mod den undvegne Corfitz Ulfeldt (1606-64), der 24.7. samme år var blevet dømt til døden *in absentia* og henrettet *in effigie* 13.11. til skræk og advarsel for det nye regimes potentielle modstandere. Om dette politiske digt medvirkede til Bordings udnævnelse til avisudgiver kan ikke afgøres, ej heller vides det, hvem denne ide kunne stamme fra. Det åbne brev af 30.6.1666, der tilskrev Bording kongens personlige andel i korntienden fra nogle sogne i Norge, blev udfærdiget i rentemester Mogens Friis' kontor, men dette satte ikke aflønningen direkte i forbindelse med *Mercurius*, hvilket først skete et år senere i det forbud af 23.6.1667 mod eftertryk af avisen, der ifølge en bevaret kladder udarbejdedes af Peder Schumacher eller i det mindste udstedtes "effter Sec: Schums ordre" (citeret efter Ries: *Den danske Mercurius*, 1973, s. 233). Men den kendsgerning, at det ikke var avisens trykker, men Bording som redaktør, forfatter og udgiver, der beskyttedes mod pirattryk (Stolpe: *Dagspressen i Danmark II*, 1879, s. 334, aktstykke 3), viser, at myndighederne mente at have fundet den ideelle ansvarshavende redaktør. For dette arbejde oppebar Bording en årlig indkomst på 200 rigsdaler, fra 1672 forhøjet til 250, men også i redaktørtiden fortsatte han med at holde sine politiske og sociale forbindelser ved lige ved at opvarte en socialt bred skare af adressater med ikke mindre end 39 hyldestdigte af forskellig art. I marts 1677 må han have følt, at døden nærmede sig, eftersom han 8.3. nedskrev nøje bestemmelser om sin begravelse (Stolpe: *Dagspressen i Danmark II*, 1879, s. 26-27 og aktstykke 5, s. 336-337), men han fortsatte sit arbejde som kongens poet, så længe han kunne, ved 18.4. i rappe bordingvers at forsvare Christian V mod et svensk smædeskrift (nr. 4, SS I 13-14) og ved kort efter 1.5. at indlevere sidste nummer af sin aleksandrineravis (SS III 533-536). Han døde 24.5.1677 og blev af aviskollegaen Daniel Paulli med rette mindet som "vor vjtberømte Danske Poet M. Anders Bording/ som var Auctor til den maanedlige Danske Mercurius" (Paulli: *Extraord. Maanedlige Relationer*, 1677, s. 532).

Forfatterskabet

- [Om lejlighedsdigtning som genre](#)
- [Bordings sociale lejlighedsdigtning](#)
- [Bordings private lejlighedsdigtning](#)
 - ["Scutum Gynaicosophias" \(nr. 1, SS I 1-6\)](#)
 - [Julesangen "Ørnen med sin lette vinger" \(nr. 189, SS I 313-319\)](#)
 - ["Daphnis gik for nogle Dage" \(nr. 133, SS I 232-233\)](#)
- [Bordings offentlige lejlighedsdigtning](#)
 - [Tidens politiske tankesæt](#)
 - [Bordings politiske digte](#)
 - [Ansøgninger og opvartning](#)
- [Den Danske Mercurius 1666-77](#)
 - [Metrum](#)

- [Tematik og tendens](#)

Om lejlighedsdigtning som genre

Ligesom periodens anden digtning var Bordings brugslyrik i den forstand, at den blev skrevet med et bestemt socialt formål for øje, men den adskiller sig derfra ved, at den blev skrevet i løbet af en verdslig karriere, og at hans valg af temaer og genrer hang nært sammen med de forskellige miljøer, som han på et givet tidspunkt opholdt sig i, hvorimod tidens gejstlige forfattere, trods enkelte afstikkere i andre genrer, gerne samlede sig om den religiøse lejlighedsdigtning, undertiden efterladende sig større værker som f.eks. Arrebos (1587-1637) *Hexaëmeron* (1631-37) eller Kingos (1634-1703) *Aandelige Siunge-Koor* (1674-81). Derfor frembyder hans mangesidede produktion et facetteret, men også noget flimrende indtryk, der yderligere forstærkes derved, at han indtil 1666 faktisk ikke helligede sig digtningen som erhverv, men var amatør digter i den forstand, at han som en dannet og skolet mand digtede *con amore*, eller som en beundrende professor Gram med Horats i tanken udtrykte det:

Det var ham mere om at gjøre, at studere for sig selv i Stilhed, (*sibi canere & Musis*,) og i et kort Vers, til sin egen og sine Venners Forlystelse, at prøve sit Fæderne-Sprogs Beqvæmhed til at udføre artige Tanker, end at give sig i færd med en Digt, der skulde koste ham mangfoldig Grublen, Efter-tanke og Uroe, og forpligte ham til et langvarigt mange Aars Hovedbrud

(Gram: "Fortale", SS 1735, s. xvi).

Ved skæbnens ironi, men også som følge af den viden han havde erhvervet sig gennem sin uddannelse, og som han uddybede ved private studier gennem et verdsligt, omskifteligt liv, blev Bording fra 1666 forpligtet til at give sig i færd med "et langvarigt mange Aars Hovedbrud", månedsavisen *Den Danske Mercurius*, men han var begyndt som latindigter med nogle hyldestdigte rettet til akademiske adressater i 1642 og 1643 (nr. 119, 120, SS I 210-211, 211-213; fordansket SS II 238-240), og han fortsatte livet igennem med at bruge sin digtning til at etablere eller vedligeholde forbindelsen med borgerlige embedsmænd, akademikere, gejstlige og militære personer, adelige familier, samt medlemmer af kongehuset. I årenes løb blev det til flere end 100 vers - de to sidste stammer fra 1677 - skrevet i anledning af sociale begivenheder som fødsler, trolovelser, bryllupper, udnævnelser, dødsfald og begravelser, med andre ord hvad man kunne kalde Bordings sociale lejlighedsdigtning.

Bordings sociale lejlighedsdigtning

For en klassisk dannet og musisk begavet sprogkunstner som Bording var der et mylder af genrer, hvori han "til sin egen og sine Venners Forlystelse [kunne] prøve sit Fæderne-Sprogs Beqvæmhed til at udføre artige Tanker" (Gram: "Fortale", SS 1735, s. xvi), og i tidens løb forsøgte han sig i adskillige af dem, som f.eks. den moralske fabel (nr. 170, SS I 283-288), det polemiske læredigt (nr. 1, SS I 1-6), satiren (nr. 3, SS I 8-13), drikkevisen (nr. 167, SS I 280-281), den dramatiske monolog (nr. 2, SS I 7-8), epigrammer på dansk, tysk og latin (nr. 97-106, SS I 197-202) og veldrejede, mundrette, sørgmuntre, selvironiske ansøgninger på vers (nr. 45, SS I 91-100). De fleste af disse vers havde forbilleder i den klassiske litteratur, og disses faste mønstre og skabeloner bibeholdtes i reglen af Bording. Hyldestdigtet (panegyricon) skulle være en begejstret berømmelse af adressaten, bryllupsdigtet (epithalamion) en beskrivelse af den herlige dag og ønsket om en givtig bryllupsnat og en nedkomst inden år og dag, sørgedigtet (carmen epicedion) måtte bestå af en klage (threnus) over den døde og en trøst (consolatio) til de efterladte osv. Adressaterne pristest som lysende eksempler på de i tiden foreskrevne, kønsbestemte dyder: Mænd, gifte og ugifte, roses for deres byrd, tapperhed,

lærdom, rigdom og frem for alt kongetro kristendom; ugifte kvinder er altid ærbare, gudfrygtige, trofaste døtre (kun et patronymikon adskiller den ene fra den anden), hvoraf de, der bliver gift, bliver til ditto koner ved at indtræde i den "under-fulde Egtestand" (nr. 26, SS I 54). Det hørte med til konventionerne for digte i disse genrer, at digteren også krydrede sin ellers skabelonagtige fremstilling ved at fremdrage personlige træk hos adressaterne og således knyttede digtet til en specifik person og situation; men dette måtte gøres på en sådan måde, at det følelsesregister, der gennemspilledes, og den morale, hvormed digtet sluttede, samtidig var udtrykt alment nok til også at være relevant for personer, der enten selv havde oplevet noget lignende, eller håbede på eller frygtede dette. Når dette lykkedes, som det ofte var tilfældet med Bordings, kunne et digt hæve sig over den specifikke lejlighed og således mere alment komme til at berøre de mest centrale og vanskeligste eksistentielle aspekter af digterens egen og hans publikums tilværelse, der var årsagen til, at de blev skrevet, nemlig kærligheden, der bragte mennesker sammen, og døden, der slog deres forbund sønder.

Bording udlagde dette eksistentielle problem ved at vise, at menneskene er undergivet to naturlove, den, der binder dem sammen i kærlighed - "Som Jernet ved Magneten tæt / Aff sin Natur sig heffter: / Saaledis er oc hun alt det / / Hans Hierte længis effter" (nr. 11, SS I 28) - og bringer de glæder, der fejres ved fødsler, trolovelser og bryllupper og et givtigt liv, men også den, at naturen "os med Dødlighed / Hår om oc om bebundit" (nr. 67, SS I 160), og som bringer med sig en knugende hjertesorg, som "gjemmel marf och been ret ind til Sjælen gaar" (nr. 68, SS I 162). Ved at forholde sig som en forstående, men samtidig udenforstående kommentator ved de lejligheder, hvor kærligheden og døden agerede med største kraft på verdens skueplads, lykkedes det den formfuldendte sprogkunstner Bording også i sine i dag ofte ringeagtede lejlighedsdigtning mange genrer at hjælpe sit publikum til at forvalte både det lykkelige og det uhyrlige, det er at mødes og skilles. Men som den teolog, han også var, kunne han ikke dvæle ved denne fællesmenneskelige, eksistentielle problematik og standse der. Så nok kan han påkalde den klassiske fødselsgudinde Lucina, "den blinde Dreng *Cupido* med sin Piil" (nr. 28, SS I 59) osv. osv., men det klassiske gods forbliver litterær staffage, fordi "Egteskab i Himlen sluttis / Og paa Jorden bindis skal" (nr. 26, SS I 55), og fordi det er Gud, der bestemmer, om et nyfødt barn skal leve eller dø (nr. 171, SS I 290). Derfor fremtræder Bording, ikke blot her, men i hele sin digteriske produktion, med et janushoved, hvoraf det ene hører den på samme tid opmærksomme, objektive og empatiske digter til, det andet den blindt troende lutheraner, der totalt må forkaste værdien af den jordiske tilværelses tilskikkelser, fordi dens glæder er en kortvarig illusion, "en Drøm / En hastig Strøm / En Damp og Røg som ey bestaar / Men i et Øyeblik forgaar" (nr. 173, SS I 293) og i stedet sætte dogmet om et evigt liv efter døden i højsædet som middel til, ikke at forvalte, men fornægte tabets realitet. Det er denne dobbelthed, der er karakteristisk for Bording som digter, og det er dens konsekvenser, der løber som en rød .

Bordings private lejlighedsdigtning

Efter at den unge latindigter havde måttet forlade hovedstaden for på et østjysk herresæde at bidrage til de stedlige unge adelsfrøkeners undervisning og dannelse, leverede han tre digte, der hver på sin måde var fornyende, men samtidig klart stod i gæld til den lærdom og teologiske viden, han havde erhvervet sig under sin uddannelse i Ribe og København: læredigtet "Scutum Gynaicosophias" (nr. 1, SS I 1-6), salmen "Ørnen med sin lette winger" (nr. 189, SS I 313-319), og hyrdedigtet "Daphnis gik for nogle Dage" (nr. 133, SS I 232-233).

"Scutum Gynaicosophias" (nr. 1, SS I 1-6)

I "Scutum Gynaicosophias" (nr. 1, SS I 1-6), der står i gæld til den klassiske litteraturs læredigtning (didactica), forsvarer Bording den tese, at eftersom kvinder både af Gud og naturen er begavet med samme "fornufftig Siel / oc sandsser" (nr. 1, SS I 2) som mænd, bør de have samme ret til adgang til boglig lærdom. Som han havde lært det i skolen og ved universitetet understøtter han sin tese med eksempler fra klassisk og moderne historie - blandt disse sidste Elisabeth I. af England (1533-1603), den hollandske digter Anna Roemers Visscher (1584-1651) og den danske Birgitte Thott (1610-62) - men peger samtidig på tesens generelle sandhedsværdi og lange forhistorie ved at erindre om, at "Lærdoms forsuar oc *patron* / dend *Ædle Pallas* tegnis / nu som en vacker Mands person / nu for en Jomfru regnis / Thj derved gifues at forstaa / At som en Mand kand lære, / Saa kand oc Quinde-kjønet naa, / for Boglig Konster *Ære*" (nr. 1, SS I 1 f.). Antitesens plumpe forsvarere afvises med en henvisning til den klassiske litteraturs vrantne kritiker Momus og andre sure hoveder, men dertil satte han temaet i dramatisk regi ved at lade en retsindig mand advare kvinder mod et ægteskab "Til den sig icke vel forstaar / oc paa fornufften feyler / [for] Naar daarschab med vankundighed / Vil sig til seng begifue / tench ved dig selv huad Kierlighed / oc Afkom der vil blifue" (nr. 1, SS I 3). Alle disse argumenter fører frem til argumentationens konklusion, dens ergo, nemlig at den unge adelsfrøken roligt kan lade hånt om antitesens forfægttere og trygt søge "hen til Visdoms hafn, / Der Kandst du sicher Vere / oc vinde let [baad'] lyst oc gafn / oc ofuer alt stor *Ære*" (nr. 1, SS I 6).

Som versmål anvendte Bording et letløbende metrum, der med vekslende firefodsjamber med mandlig og kvindelig udgang efter rimemønstret abab, cdcd, osv. tripper bøjeligt, men regelmæssigt af sted, mens han holdt læseren fangen med en causerende stil, der lå dagligsproget nær, men som samtidig krydrede med utallige, men uforpligtende henkastede henvisninger til antikkens kulturgods. Denne sproglige stilkunst forblev fremover Bordings kendemærke som digter, og metret anvendte han siden så ofte, at det er gået ind i dansk verslære under hans navn. Og da det af ham fremsatte syn på kvinden var det gængse i de kredse, som hans adressat tilhørte, viste han sluttelig også i dette digt den evne til at dramatisere og derved endnu højere besynge det bestående, som forblev hans trofaste følgesvend livet igennem.

Digtet dediceredes med et galant anagram til adelsfrøkenen Margarete Juel (1622-52), der netop stod for at forlade Brusgård for at blive hofdame hos den nye, purunge og livsglade dronning Sofie Amalie (1628-85), hvis musiske og letlevende hof tillige fungerede som ægteskabsmarked for adelsfrøkenere, så hvis hun tog digtet med sig - det er overleveret i adskillige afskrifter - opnåede den 26-årige, lærde huslærer også selv for første gang at gøre sig bemærket ved hove med et digt. Om adelsfrøkenen vides det blot, at hun efter et kort ægteskab 9.9.1652 led den skæbne, der overgik så mange unge kvinder i tiden uanset lærdom og stand, idet hun døde i sin første barsels seng.

Julesangen "Ørnen med sin lette winger" (nr. 189, SS I 313-319)

Ved juletid samme år, 1647, bidrog Bording, som det havde været skik blandt lærerne ved Ribe Latinskole, tillige til de mindreårige adelsfrøkeneres opdragelse i den rette tro med julesangen "Ørnen med sin lette winger" (nr. 189, SS I 313-319). Digtets budskab er enkelt og lyst af sind, som det passede sig for en julesang, hvormed småbørn "Med *Music* oc søden tone" (nr. 189, SS I 319) kunne fejre frelserbarnets underfulde fødsel, men for at børnene tillige kunne lære, at dette budskab var "aff den hellige Skriffit uddragen" (nr. 189, SS I 313), forsynede huslæreren hver af sangens 24 strofer med noter i marginen, der viste nøjagtig, hvor i Bibelen de forekom. Det blev i alt til 55 marginalnoter, som man så senere kunne overhøre børnene i; men ved

julefestlighederne har det sikkert været til større, umiddelbar fornøjelse at afsynge sangen, og dette har været børn såvel som voksne så meget lettere at gøre, som den var skrevet i samme versemål og til samme melodi som Bordings tredje digt fra denne tid, hyrdevisen "Daphnis gik for nogle Dage" (nr. 133, SS I 232-233).

Denne musikalske sammenkædning af verdslige sange og salmer var ikke nogen original ide hos Bording, men gik tilbage til Martin Luthers råd til sine tilhængere om, at Djævelen nok altid syntes at have de bedste melodier, men at disse ikke burde forkastes, men gives et religiøst indhold og således fremme deres sag. Andre digtere i tiden gjorde senere bevidst brug af en sådan sammenkobling, som f.eks. Thomas Kingo, der i sine *Aandelige Siunge-Koor* (1674-81) digtede salmer til melodier hentet fra Søren Terkelsens hyrdedigte i dennes populære *Astree Siunge-Choer* (1648-54); men som Gram kunne melde, havde Bording allerede næsten 30 år tidligere begejstret ikke blot små adelsfrøkener, men også sit voksne publikum med denne praksis, idet han om Bordings hyrdedigte og salmer berettede, at han skrev

slige Digter efter fornemme Adels-Folkes og Fruentimmers Begiering [...] Og saasom han forstod Musiken vel, var en god Sanger og skøn Lutenist, sang og spillede han sine Viser, baade de Aandelige og Verdslige, ret paa de gamle Lyriske Poeters viis

(Gram: "Fortale", SS 1735, s. xii).

At det imidlertid selv for den musiske Bording undertiden kunne være vanskeligt at føje såvel salmernes som hyrdevisernes ord til de nymodens melodier, fremgår ikke af disses færdige form, men af nogle bevarede kladder, hvori han ses at have nedskrevet det metriske skema, han arbejdede efter, og hvoraf en er et udkast til en tidlig salme, måske fra 1650'erne (nr. 195, SS I 323-324), mens udkastet til en hyrdevise (nr. 143, SS I 246-247) er så sent som fra 1672.

"Daphnis gik for nogle Dage" (nr. 133, SS I 232-233)

"Daphnis gik for nogle Dage" (nr. 133, SS I 232-233) var formentlig Bordings første digt i en genre, der havde sin rod i en fjern antik hyrdedigtning, men allerede hos Vergil (70-19 f.v.t.) var forgængeren Theokritos' (ca. 310-250 f.v.t.) bønder og fiskere og deres betragtninger over landlivets problemer blevet til stilerede hyrder, der i et italieniseret landskab musicerede om alskens genvordigheder. Men Virgil bibeholdt hyrdernes græske navne, og disse fortsatte i den europæiske renæssances pastoraler, også efter at genren havde bredt sig som en løbeild nordover i Europa og Bordings forbillede, Johann Rist fik den indført i Norden med sin digtsamling *Des Daphnis aus Cimbrien Galathee* (1642). Derimod var tematikken blevet så stærkt reduceret, at der blot var et emne tilbage, nemlig Daphnis', Corydons osv. klagesange over at den umilde skæbne havde skilt dem fra deres elskede hyrdinder Galathe, Sylvia osv., hvorfor livet ikke længere var værd at leve. Hos Rist sørgede en strikt fastholden ved det stereotypiske for, at kærlighedsforholdet beskrevs platonisk, med længslen som hovedtema, men i Bordings andet forbillede, Voigtländers *Allerhand Oden und Lieder* (1642), var der digte, der kunne være særdeles eksplicitte i deres omtale af seksualiteten og således lå skæmte- og boleviserne nærmere. Bordings hyrder holdt sig til Rists linie, mens Bording selv begrænsede sin i øvrigt særdeles beherskede omtale af seksualiteten til sine bryllupsdigte; men naturligvis kunne også hans visers smægtende billedsprog tolkes seksuelt, ikke mindst hvis de fremførtes til musik, og man tilmed dansede dertil, hvilket hørte såvel herregårdskulturen som hofkulturen til. Gram kan have sporet denne fare, for det var ham meget om at fastslå, at de ikke var elskovsvers, og at Bording aldeles ikke har "været saa forelsket, som han undertiden har siunget" (Gram: "Fortale", SS 1735, s. xii), men ved således med rette at insistere på, at disse digte ikke skulle opfattes som selvbiografiske, pegede han samtidig på det træk hos

Bording som digter, som er omtalt ovenfor, nemlig at han ved at overholde en genres forskrifter kunne overlade det til brugeren at tage den beskrevne situation for pådydende værdi, samtidig med at han gjorde det muligt for læseren at nærme sig situationens essens, tabet af den person, som en af hans hyrder rammende og koncist kaldte "du min Anden Jeg" (nr. 123, SS I 218), en anden "min Siels Attraa" (nr. 126, SS I 223). Så når Bording tog lutten frem og fremførte sine hyrdesange til sine tilhøreres fryd, stod det enhver af dem frit for *privatissime* også at gæste deres egen oplevelse af den søde smerte, det er at mødes og skilles.

Ifølge Peder Terpager skulle de fleste af Bordings salmer være blevet skrevet under besøg, som han i 1650'erne aflagde hos broderen Laurids, der nu sad som sognepræst i Vestjylland. Også denne var en habil digter, og da brødrene under disse besøg "med hinanden handlede, hvad Riim-Konsten angik: Og øvede sig da meget i at skrive baade Latinske og Danske Vers" (Terpager: "Levnet", SS 1735, s. xxxv), kan det ikke udelukkes, at Laurids var forfatteren til nogle af de salmer og moralske emblemata, som traditionen længe har tilskrevet Anders (SS II 319). Dette har dog ringe betydning for en forståelse af Bordings religiøse tankesæt, for i sine salmer digtede han ligeså lidt om sin egen religiøse oplevelse, som han digtede om sit sexliv i hyrdedigtene, for i det lutherske Danmark var der kun et religiøst syn tilladt, hvilket bibragtes enhver fra barnsben, og som ensformigt går igen i hele periodens salmedigtning. Derimod adskiller hans salmer sig fra de mindedigte, gravskrifter, hyldestdigte m.v., hvori han i litterært regi kunne digte om vigtige oplevelser i et enkelt, navngivent menneskes liv med dets sorger og glæder, for salmernes tema er menneskets fundamentalt håbløse situation overfor Gud, men formuleret til brug for den enkelte synder. Inden for dette tankesæts rammer mistede det timelige livs begivenheder enhver værdi, for denne verden var et "Syndsens Torv" (nr. 187, SS I 311), hvor mennesket fristede en tilværelse splittet mellem sit jordiske legeme og sin himmelske sjæl, og hvor "døden syndsens Sold" (nr. 62, SS I 146) kunne ramme mennesket hvornår som helst. Derfor levede det i en fortvivlelse, der endog kunne blive så stærk, at det kunne begræde, at Gud lod "mig usle Kre/ Solen see" (nr. 171, SS I 290), i stedet for at lade det dø ved fødslen og derved forløse dets sjæl fra "Legemets bygfældig Huus" (nr. 173, SS I 293), således at den straks kunne forenes med sit guddommelige ophav. Få tildeltes et sådant kort jordeliv, og som Bording viste det i nogle af sine mindedigte (nr. 67 og nr. 68, SS I 160-163) var det ofte svært for de efterladte ret at værdsætte, hvor lykkeligt et sådan udkomme faktisk var. Men for de fleste gjaldt det, at deres "bange siæl" (nr. 175, SS I 296) på længere sigt var fanget i en verden i "Den grumme Sathans magt" (nr. 206, SS I 330), som er "kun idel jis og glar, / Som er falsk og schrøbelig, / Slibrig og, Slibrig og bedragelig" (nr. 180, SS I 302), og som netop derfor forleder det til at leve således, at det med sine mange fejl må pådrage sig "GUds Vrede" (nr. 179, SS I 301). I sin angst for at blive ganske oversvømmet af denne "Vredens sterke strømme" (nr. 171, SS I 289) trygler det om Guds hjælp, men må stedse frygte, at "GUd sit Øre/ Oc sin Naadis Døre/ / Saasom til/ Lukke vil/ / Og ey dig høre" (nr. 171, SS I 289). Menneskets eneste trøst mod "Fortvifelse" (nr. 171, SS I 289) under dette livets martyrium er ikke blot visheden om, at Jesu liv og død har vist, hvor meget Gud elskede denne syndige verden, men også håbet om, at der for hver enkel bodfærdig synder går en vej fra Gud til verden og hjem igen, hvis "Hand udrecker sine hender / Os at faffne blødelig" (nr. 189, SS I 318). Eneste mulighed for at dette kunne ske er, at Guds "Medlidenhed" (nr. 174, SS I 294) og "den Elskows brynde / Du [Gud] den arme Christenhed / J din Fødsell [d.e. Jesu] har beteed" (nr. 189, SS I 318) trods alt vil kunne frelse menneskets lutrede sjæl, når dets krop endelig har uddrøkket den af Gud tilmålte "beske Straffis Pæl" (nr. 171, SS I 291).

Ligesom tidens andre salmister kunne Bording ofte lægge menneskets eksistentielle angstråb i munden på et jeg, således at en bruger bedre kunne identificere sig med salmens universelle budskab, men i realiteten betød dette jeg simpelthen enhver. Det kan naturligvis have gjort oplevelsen af eller indlevelsen i dette nedslag af dette religiøse sortsyn mindre grelt, at brugere af nogle af Bordings salmer kunne afsynge håbet om forløsning ved Jesus, den "S[ø]de

frelsermand" (nr. 204, SS I 329), såvel som forvisningen om, at Guds "vreedede kand nedbrende / Til Helved' uden ende" (nr. 175, SS I 296) til samme melodi som nogle af hans hyrdeviser, og ifølge samtidige udsagn skulle dette have gjort lykke. Men som det er tilfældet med den sociale hyldestdigtning og hyrdeviserne, holdt Bording sig også i sine salmer indenfor den givne genres skabeloner og konventioner, således at de kunne bruges i den offentlige sfære med pålydende værdi, men tillige åbnede den enkelte muligheden for at anvende dem til opøvelse i den personlige bordsfromhed eller på anden vis forsøge at nærme sig og forvalte det enkelte menneskes erkendelse af sin egen isolation og utilstrækkelighed og få det til søge en frelsende instans, et andet, kompletterende jeg, uden for sig selv. For hvad enten Bording sang om unge forelskede adelsfolk, holdne borgere og deres matroner, forladte hyrder eller hjemløse sjæle, var det et forjættende håb om en forening, som han gav mål og mæle.

Bordings offentlige lejlighedsdigtning

Tidens politiske tankesæt

Ingen af Bordings digte er politiske i den forstand, at de tager politiske problemer op til debat. Noget sådant ville under de givne omstændigheder hverken have været muligt eller tilrådeligt i det lutherske kongerige, men ikke blot fordi myndighederne ikke tolererede noget sådant. Det, der i sidste instans forhindrede en sådan debat, var, at tidens politiske system i sin grundvold var religiøst, og at man derfor ikke kunne 'censurere' om politiske forhold uden samtidig at underminere denne grundvold og dermed både Guds og kongens autoritet. I det katolske Europa mente man fortsat, at Guds autoritet på jorden lå i hænderne på hans to repræsentanter, den verdslige fyrste, der forhandlede med og var ansvarlig overfor sine undersåtter, og den sakrale pave, som undersåtterne skyldte ubetinget lydighed, fordi han havde sin magt direkte fra Gud. Men i de lande, hvis fyrster havde fulgt Luthers lære ved reformationen, var der i politisk teori og praksis sket det, at fyrsten havde afløst paven som kirkens overhoved, hvilket åbnede muligheden for i det mindste i teorien at sammensmelte de to tidligere autoriteter til en, den sakrale fyrste. I løbet af det 16. århundredes ideologiske magtkamp i Danmark-Norge havde de lutherske ideologer sejret og derpå sikret deres position ved en kirkelovgivning, der knæsatte deres lære som den eneste tilladte, og som indpodedes alle undersåtter fra vugge til grav, og selv før adelsvældet led sit afgørende politiske nederlag, lærte og prædikede teologerne, at al verdslig magt lå i kongens hånd, og at den lå der så meget sikrere, som det var Gud selv, der havde lagt den der.

I Bordings tid udlagdes dette dogme på højeste religiøse og politiske plan af Sjællands biskop, Jesper Brochmand (1585-1652), der i sin prædiken ved den i 1648 nyvalgte kong Frederiks (1609-70) kroning, under henvisning til 2. Mosebog, Davids salmer og andre skriftsteder, kunne forsikre denne om, at "den ubegrænsede magt, som Gud udøver over alle verdens riger, den vil han dele med dig, når det gælder Danmarks og Norges herlige lande" (citeret efter Clausen: *De danske statsteorier*, 1953, s. 91; jf. Fabricius: *Kongeloven*, 1920, s. 96), og det formuleredes endnu mere vidtgående i den prædiken, som biskop Hans Wandal (1624-75) holdt ved Christian V's salving i 1671. Heri fastslog han, bl.a. med belæg i Davids 82. salme, vers 6, at "HERren self [gav] Kongerne den høye ære-titel/ at hand kalder dem GUDER/ OG DEN ALLERHØYESTIS SØNNER" (Wandal: *Den Stormægtigste [...] Arffve-Konnings [...] HER CHRISTIAN DEN FEMTES [...] Kongelige Salvings [...] Beskriffvelse*, 1671, bl. C2 r), men dertil gjorde han det lysende klart med sine udførlige tolkninger af kongens klenodier og denne hellige handlings mange emblematiske ceremonier, at det var salvingen, der markerede det eneste sande grundlag for majestætens autoritet, for det, der skete, var at Christian V

med højberømmelig Kongelig *devotion*, gudelighed/ og andagt/ indstiller og ydmyger sig for

sin Gud og Herre/ og tacknæmmeligen erkiender/ sig aff hannem alleene at hafve annammet og erlanget det Kongelige *souverain* Arffve-regimente og Enevolds-herredømme offver disse tvende sine mægtige Kongeriger *Danmarck oc Norge/* som *Ed. Kongl. Mayt.* allerede i fuld *possession* eyer og besidder (Wandal: *Den Stormægtigste [...] Arffve-Konnings [...] HER CHRISTIAN DEN FEMTES [...] Kongelige Salvings [...] Beskriffvelse*, 1671, bl. B1).

Det er det på dette dogme baserede syn på kongemagten, der er det centrale element i det politiske tankesæt, som Bording førte til torvs i sine politiske digte både før og efter 1660 (jf. Ries: "Robert Molesworths Analyse des dänischen Absolutismus", i: *Arte et Marte*, 1978, s. 60-64). Det vides ikke, om han selv overværede de højtidelige handlinger, der affødte de politiske frydeskrig af 1655 og 1660, ej heller om han var tilstede i Frederiksborg Slotskirke i 1671; men også denne sidste begivenhed forstod han at fejre med et frydeskrig adresseret til kongen, som han betegnede som "Himlens Sendebud, / Som Himlen ærer self, och kalder Jordens Gud" (nr. 54, SS I 125), og hvori han ligesom biskoppen kunne erklære, at "Ey nogen uden Gud som er al visdoms Herre / Har kronet dig" (nr. 54, SS I 124), fortolke dagens centrale symboler - kronen, spiret, sværdet, æblet, kåben og olien - som tegn på den magt, Gud har givet ham, samt hæve monarken højt over sine undersætter og langt nærmere Gud med ordene

Dit ansigt lige ved en Engels ansigt lignes
Och derfor af en hver tilbedes och velsignes
Din munds befaling er ret dydens rette snoer
Dit hjertes øyemerk er felgis fred och floor
(nr. 54, SS I 124-125).

Det sprogligt magtfulde, statelige aleksandrinerdigt blev trykt hos brødrene Gøde, der også trykte Bordings avis, men også for *Mercurius'* læsere forstod Bording kort og koncist at formulere biskoppens tolkning af begivenhedens betydning,

Thi Kongen da til sin regeering salvet bleef.
End dog hans Majestæt sin Konge-stoel och trone
Besidder arfvelig/ hand dog med Spjr och Krone
Ey vilde for sit Folk fremstilles offentlig/
Før hand til lige med jo loed och salve sig.
Hvor med hand kjende loed/ at saa som hand sit Rige
Af Gud aleene fik/ saa vil hand och ey vige
Fra Guds udtrycte Bud/ men som hand til har nafn/
Forfremme Christelig/ hvad os kand skee til gafn
(SS III 249).

Denne bogstavelige forgudelse af kongemagten kan meget vel slå en moderne læser som et udtryk for, at ikke blot Bording, men hele tiden, politisk set havde mistet jordforbindelsen, hvad da også ideologisk var tilfældet, men ikke en tilfældighed. For ulig den kongedyrkelse, der blev periodens solkonger til del, og hvis slagkraft og berettigelse man kunne overtyde sig selv om ved at læse i naturens bog og universets gang, var det ultimative grundlag for Bordings og hans tids devotion i Guds ord i Bibelen, med andre ord en urokelig trosartikel, som ingen kunne fravige uden derved i al evighed at fortabe sin sjæl. Kongen var ligesom Jesus selv en mellemmand mellem Gud og undersætterne, "nest Himmelen/ vor tilfluct/ trøst och Lykke" (nr. 53, SS I 121), og derfor måtte man også i en oprigtig tro derpå efterleve dette ved at adlyde monarken og, hvis man kunne digte, skrive vers derom.

Sådanne digte mentes og opfattedes, i ordets bogstaveligste forstand, som troværdige, og må også af en moderne læser forstås sådan, uanset at man i dag med historisk bagklogskab kan

pirre med forstandens lysesaks og vise, at denne ideologi intet havde at gøre med de faktiske politiske tilstande; for hvis man i dag forkaster hans tilbedelse af kongen som kongerøgelse, et udtryk der genfindes gang på gang i den litterære kritik, bliver også hans og tidens religiøse tankesæt offer for anakronismens skarpe kniv. Men det, der i sidste instans viser, at en sådan konklusion ville være misvisende, er, at Bording aldeles ikke var uvidende om de faktiske politiske forhold, men at denne indsigt ikke forstyrrede, men forstærkede hans tro på tidens dogme om den sakrale kongemagt.

Bordings politiske digte

Bordings første politiske digt i 1655 (nr. 43, SS I 84-88) er netop et godt eksempel på, at den verdslige politik og dogmet om den sakrale kongemagt af ham oplevedes som to sider af samme sag. På dette tidspunkt havde ideologiens koryfæer for længst deres på det tørre, hvorimod den lange, seje politiske magtkamp mellem Frederik III og adelen fortsatte med tiltagende styrke. Et centralt stridspunkt i denne kamp var spørgsmålet om kongemagtens verdslige fundament, idet adelen hævdede at riget var et valgrige, mens kongens parti påpegede, at kongemagten siden arilds tid var gået fra fader til søn og derfor var arvelig. Et kompromis opnåedes ved, at man i 1650 enedes om at anerkende kongens magt i hertugdømmerne som arvelig, men dette var realiter et nederlag for adelen, da man ved det næste tronskifte kunne miste hertugdømmerne, hvis man ikke valgte deres arvekonge til hersker over de øvrige dele af rigerne. Denne situation udnyttede kongens parti til 6.8.1655 at bevæge et stændermøde i København til at udpege kongens ældste søn, den 9-årige prins Christian (1646-99, konge fra 1670) som "Danmarckis oc Norgis Udvalde PRINTZ" (nr. 43, SS I 84), hvilket bekræftedes i september af andre stændermøder i Odense og Viborg, og det var dette sidste møde og de der afholdte "Sædvaanlige / Cæremonier" (nr. 43, SS I 84), som blev anledningen til Bordings første politiske frydeskrig. Situationen var derfor realiter, at adelen havde tabt politisk terræn, hvorfor Bordings digt i dag kunne tolkes som et eklatant eksempel på politisk fremmedgørelse, men det var også sandt, at den af Bording fejrede ceremoni demonstrerede, at de jyske stænder ved denne hyldning loyalt havde bidraget deres til, at kongemagtens kontinuitet yderligere sikredes fremover. Derfor kan Bording korrekt vise, at de to tilsyneladende modstridende aspekter var forenelige og gøre denne forening til digtets egentlige tema.

Bording satte fra første færd begivenheden i dramatisk regi med en henvisning til Tredive-årskrigen (1618-48), idet han først frygter, at den "Larm oc Bang" (nr. 43, SS I 84), han hører, betyder at "den Kiæmpe-Strijd / Er nu igien i vente / Som for sig gick i forðum tid" (nr. 43, SS I 84), for derpå at vende sorg til glæde ved at huske, at "Bellona dragen er sin kaas / Langt hen fra disse Stæder / Oc Krijgens port er luct i Laas / Den ædle Fred oss glæder" (nr. 43, SS I 85). Han påkalder derfor sin "sinderijge Musa" (nr. 43, SS I 85), således at han ret kan beskrive, hvorledes "Cimberland" (nr. 43, SS I 85), dvs. Jylland, "kaarer [vælger] sig i dag en PRJNTZ" (nr. 43, SS I 85) med en handling, som "Den høye Himmel mildelig [...] skal stadfæste" (nr. 43, SS I 85). Denne prins betegnes bl.a. som "Landsens andet Øye", "Lands-Engel", "Nordens Atlas", en "grundvold til en Konning" og i "Cimberland den Haffn / Huor i den gode Lycke / Sig anckre skal / en huer til gaffn" (nr. 43, SS I 86). Og endelig genskabte Bording ceremoniens højtidelige atmosfære ved at aftegne, hvorledes rigets fire stænder fremtrådte i korrekt, nedadgående rækkefølge fra adel, via gejstlighed og borgerskab til bondestand, bekræftede deres fremtidige pligtjenester overfor prinsen, for så at slutte sit digt med de ord, der sikkert også har bragt den herlige dag til ende, nemlig "Wi der til raabe huer oc en / O VIVAT CHRISTIANUS" (nr. 43, SS I 88).

Digtet, der trippede festligt og mundret af sted på lette bordingvers, blev kort efter trykt i

Aarhus, men adressen var tydeligt kongen og hans mænd i hovedstaden, der heri kunne se, ikke blot at Bording havde nok indsigt i en kompleks og usikker politisk situation til selv at holde tungen lige i munden, men også at han forstod at anvende sine i så mange andre genrer allerede højtprieste digtere vner til at samle sit publikums opmærksomhed om dagens centrale tema, nemlig at alle parter var sluttet op om fortsættelsen af den kongemagt, som Gud selv lagde monarken i hænde.

Den billedrige ceremoni, der affødte Bordings næste politiske frydeskrig (nr. 44, SS I 88-91), var den arvehyldning på Københavns Slotsplads 18.10.1660, der officielt markerede adelsvældets sammenbrud. Som i digtet fra 1655 bruger Bording atter krigen som baggrund, denne gang med en belejring, der havde truet riget med undergang, men som afvendtes ved et mirakel, som "Nest Gud/ O Daner Koning vj / Det Dig har til at skriffve" (nr. 44, SS I 89). Med et malende billedsprog - herunder det berømte billede af Frederik III, der som en shakespearsk Henry V tilbragte natten før stormen på hovedstaden på volden blandt sine soldater (nr. 44, SS I 89) - fokuserer han atter sit publikums interesse på monarken, men også stænderne er med i billedet. For skønt det denne gang var Gud og kongen, der i fællesskab havde sejret over "Ulyckens Tyrani" (nr. 44, SS I 89), var stænderne blevet så begejstret over, hvorledes "Dit Kongelig Exempel dreff/ / Oc hver Mand modig gjorde" (nr. 44, SS I 89), at de havde besluttet at overdrage ham riget som "Løn" (nr. 44, SS I 90), et tilbud, som Frederik III nu "Effter Stændernes Hiertelig Ønsk oc eenstemmig Begiering/ Sit Rige Danmark til it ævigt Arffve-Rige med Kongelige Ceremonier oc ære/ antog" (nr. 44, SS I 88). Ordet "eenstemmig" har næppe vakt begejstring i visse adelskredse, ej heller at Bording gjorde det klart, at det, der fejredes, var en politisk kursændring, idet "Med visse Kor [valg] oc om [betingelser] vi før / At væle Konger pleye/ / Men Dannemarck dig nu tilhør / Til ævig Arff oc Eye" (nr. 44, SS I 90), og Bording har næppe været uvidende derom; men på den anden side var det sandt, at den forsamlede skare på slotspladsen bestod af "Adel/ leeg oc lærd" (nr. 44, SS I 91), der på egne og alle undersåtters vegne lovede kongen, at "Den fiske-rijge Beltis Vand/ / Med Øresund tilljge/ / Skal stande slet i liusen Brand/ / Før dig dit folck skal suige" (nr. 44, SS I 90) osv., osv. Digtets versmål var ligesom i 1655 de festlige bordingvers, der med deres billedrige, mundrette sprog kan læses som en slags verbal pendant til Wolfgang Heimbachs samtidige apoteotiske maleri.

Om digtet blev trykt til eller kort efter begivenheden kan ikke afgøres, da universitetsbogtrykkeren blot giver årstallet 1660, men at han og Bording forventede en god afsætning til en stor og social bred køberkreds ses af, at digtet udsendtes både i en prægtig folioudgave for bedre folk og i en billigere kvart for mindre bemidlede, men ligeså kongetro læsere. Over for hele denne læserskare, men naturligvis også med kongen og hans mænd som adressater, benyttede Bording i 1663 endnu en gang en lejlighed til påpege nødvendigheden af kongedømmets kontinuitet, nemlig i smædedigtet mod Corfitz Ulfeldt. Ligesom frydeskrigene, var dette digt affattet på bordingvers, men i et billedligt sprog, der med sin blanding af henvisninger til verdenshistoriens største skurke som Attila, Cambyses, Nero, Herodes osv. og blodtørstige fantasier om, hvad Ulfeldt ville få til løn, hvis man ellers kunne fange ham, sikkert i sin trykte form appellerede til en bred læserskare. Men samtidig undgik han at bidrage til den reelle politiske uro ved at fokusere på det eneste fornødne, den guddommelige kongemagts fortsættelse, idet det ikke var som adelsfører, Ulfeldt fordømtes, men som en forbryder mod rigets sande fundament, der var så "Dieffel-selff i Sind oc Hu" (nr. 48, SS I 109), at han "Stempling [oprør] haffver giort/ / Oc varst med Raad paa Veye/ / Hans [kongens] Arffve-Spjr at føre bort / J fremmed Vold oc Eye" (nr. 48, SS I 110), en ful plan, som Gud selv forhindrede, fordi "Din Salfvede var dig for kiær" (nr. 48, SS I 111).

Ansøgninger og opvartning

Bording forstod senest efter hjemkomsten fra Skåne, at systemskiftet var en politisk realitet, og at hvis man ønskede at passe ind i den nye tingenes orden, gjaldt det om at vide, hvem der stod sig godt med styret og kunne være en god fortæller. Han genoptog derfor den panegyriske lejlighedsdigtning, som han havde praktiseret siden 1642, men hvormed han nu gjorde den nye tids mægtige mænd opmærksomme på sin eksistens og direkte eller indirekte anmodede dem om at være sig behjælpelig med at opnå en stilling ved hoffet som kongens nye poet. For perioden 1660-66 drejer det sig om 41 digte af denne art, og denne kampagne har sikkert skaffet ham adgang til de rigtige kredse, som han dog også efter udnævnelsen til redaktør 1666 fortsat opvartede med yderligere 33 digte, hvoraf de to sidste stammer fra 1677. Alle disse digte kan dateres, fordi de blev trykt. Men dertil skrev han tre digte i nye genrer, der ikke blev trykt, men cirkulerede i talrige afskrifter, hvoraf to er af særlig interesse, en supplik på vers, "*Forhaabnings oc forhalings Griller*" (nr. 45, SS I 91-100), der tematisk ligger i forlængelse af de øvrige ansøgningsdigte, og et bidrag til tidens selskabsliv, "*Studenters Rente-Camer*" (nr. 2, SS I 7-8).

"*Forhaabnings oc forhalings Griller*" (nr. 45, SS I 91-100) er formet som et humoristisk rykkerbrev adresseret til kongen med bøn om at sørge for, at myndighederne nu endelig ryster op med den gode stilling, de året før havde stillet ham i udsigt, og hvori han havde håbet at kunne "anvende fliid och kunst / Mit Fæ'rne maal thill ære / Att det Saa viit Som ieg formaar / vdbredis schall och fremmes" (nr. 45, SS I 91), og selv allerede nu være godt på vej til at stige så højt på det digteriske Parnas "*Som Catz och Rist, Ja Sielff Opitz*" (nr. 45, SS I 92). Men hans forventninger var blevet skuffet, for da bjerget endeligt barslede, "Da kom her frem een liden Muus / det var alt det hun fødte" (nr. 45, SS I 94), og hvad der gjorde hans situation endnu værre var, at hans venner også havde troet, at han var blevet "*Kongens ny Poët*" (nr. 45, SS I 92), derfor overalt havde hilst ham, der selv havde spankuleret om "*Som en høybeenet Thrane*" (nr. 45, SS I 92), med bukken og skraben, men nu undrede sig over, hvorfor han, den tidligere veltalende digter i stedet vandrede så "*Pytagorisk*" (nr. 45, SS I 91) om, dvs. tavs og eftertænksom.

Svaret på dette spørgsmål er sat i dramatisk regi med en lille komedie, der begynder *in medias res* med de undrende venner, mens den næste scene viser, at Bording "leffuer Som Jeg kand / Men iche Som Jeg vilde" (nr. 45, SS I 91), idet han bliver modtaget i sit sølle kammer af den tro tjener *Nemo*, der sammen med hans kældersvend *Nullus* har sørget for, at han kan nyde den herlige middagsret, *Nihil*, og at der skænkes rigeligt op "aff den viin for tørst / Som Gaasen Sig i Sætter" (nr. 45, SS I 92). For at sætte humøret op, prøver han at digte, men den kummerlige tilværelse har gjort hans digterstemme mere hæs "i liud och klang / End holmens brøden kloche" (nr. 45, SS I 93), og da han, i næste scene, forsøger at læske den med vin, jages han af kældersvendene fra værtshus til værtshus, fordi han ikke kan betale regningen og ikke har flere klædestykker at sætte i pant. Men bedst som han, i sidste scene, atter sidder hjemme på sit kammer og er så langt nede, at han ønskede, at han var en simpel bondemand, så han dog fik nok at æde, "faldt mig v-formoedet ind / En ret pudsseerlig Tanche" (nr. 45, SS I 96), og det er denne tanke, der i det lange digts næste part udmøntes i et frisprog, hvormed satirens søgelys svinger bort fra Bording selv og rettes mod visse aspekter af livet i dagligdagens Danmark.

Hvorfor, spørger han, kunne ikke også han blot blive indsat i en ophøjet borgerlig stilling, når dette dog skete med mangen en mand "Enddog hand før har været Slet, / Och Føye værd at roesse / Har J vor danske Lou och rett / Sledt iche vist en glosse [lovparagraf] / Langt mindre været i *latin* / Som det Sig burde dreffuen / J Sæder ey for [høffsch] och fiin / J Talen v-beleffuen" (nr. 45, SS I 96)? Når den bonde, der i fjor "kiørde plou och vogn / Och fich for løn at Tersche / J Aar han offuer Stad och Sogn / Befahle kand og hersche" (nr. 45, SS I 97), hvorfor kan man ikke gøre Bording selv til borgmester og endog omstøbe ham til "*Excellentz*" (nr. 45, SS I 97), om ikke i København, så dog i Grenå eller andetsteds i det sorte Jylland? Eller blot

begave ham med et tusind får og et kannikdømme sammesteds? Ja, hvorfor skulle ikke han som visse handelsmænd tjene sig rig på at fuske med regnskaberne, indsætte profitten på høje renter i banken i Amsterdam eller Venedig, bygge sig et herligt femetagers hus og ægte en hvilken som helst rig handelsmands datter? Naturligvis ved han, at den slags svindel er lovstridig, men er der nogen fare ved det, så længe han blev så rig og mægtig, "At blant [de] Store Tyffuis floch / Mand mig fich och at regne / [for] De Smaa Som ringe schyld begaa / For raffne mand ophenger / De Store Strichen ey kand naa / Trodtz nogen dennem Trænger" (nr. 45, SS I 98).

En samfundskritik af denne art, oven i købet i et digt rettet til monarken selv, kunne af en nutidslæser let opfattes som tegn på, at Bording ikke som vanligt var i stand til at holde sin politiske tunge lige i munden, men i stedet har skudt sig i foden, men dette er ingenlunde tilfældet. De personer, han her hænger ud, er blot modstykker til de dydige, loyale undersåtter, han besang i sin sociale hyldestdigtning; og som han udtrykkeligt påpegede, gjorde det en loyal poet til en endnu nyttigere person for kongen, at han "tiedt aff Samme Sech / Kand schiempt och alvor ryste" (nr. 45, SS I 98) og således vise ham, hvorfor livet under hans guddommelige regimente ikke var så fuldkomment, som det efter teorien burde være det. Og han slutter digtet med at udtrykke sin tro på, at kongen altid gør det bedste for sine undersåtter, hvorfor Bording nu vil opgive enhver "pudsseerlig Tanche" (nr. 45, SS I 96) og i stedet nedkalde himlens velsignelser over kongen og sætte sin lid til, at hans "*Mæcen*as gjør vel Sin *Poët* / Huad hannem bæst behager" (nr. 45, SS I 99).

Mens Bording ventede på mæcenens gunst skrev han den eneste tekst, "Studenters Rente-Camer" (nr. 2, SS I 7-8), der med sikkerhed viser, at han var kommet på fod med de rigtige kredse før udnævnelsen til avisredaktør i 1666, for disse vers blev bestilt hos Bording af rentemester Mogens Friis (1623-75) - muligvis via venen Vitus Bering, der bl.a. også var assessor i skatkammeret hos Friis - der skulle på maskebal og ønskede at optræde som student. Bording skrev derfor syv små vers, hvori han satte en gennemsnitsstudents løbebane i satirisk regi ved at afbilde den fra den kummerlige skoletid via universitets kedelige præsteuddannelse til opnåelsen af en grad, der derefter kun kunne bruges som "bettel-breff" (nr. 2, SS I 8) for den, der agtede at gå kirkevejen og ende livet med de 3 k'er "Kald/ Kiortel/ Kone" (nr. 2, SS I 7). Versene kan meget vel have moret Friis og hans balgæster, der netop ikke selv havde været nødt til at undergå denne prøvelse, men via Sorø og dannelsesrejser havde gjort karriere indenfor den verdslige embedsstand og derfor kunne betragte "de siu frj kunster" (nr. 2, SS I 8) som ganske nyttesløse ude i den virkelige verden. Der behøvede man kun "den enne kunst/ / Som er fix op at skiære" (nr. 2, SS I 8), dvs. drevent forstille sig og således opnå, hvad man vil, og netop med dette sidste tema sluttede det lille optrin; for skønt meningen med det syvende vers med hensigt og brug af latin er blevet noget tilhyllet, spiller det på forskellen mellem på den ene side at ende som en stiv præstemand i en mandlig kappe eller, på den anden, som en dreven balløve at forstille sig - Friis var jo forklædt som student - og drive sit spil under et kvindeligt gevandt (om digtet se også Brix: *Analyser og Problemer* IV, 1938, s. 248 ff. og SS II 82-83). Sådanne muntre optrin, ofte fremført med kostumeskift og ledsaget af musik, var almindelige under de maskeballer, værtskaber og andre forlystelser, der i tiden var moderne i hofkredse, og det er muligt, at Bordings drikkevise "Frisk op naar Dieflen gjør sig vreed" (nr. 167, SS I 280-281) og andre lystige viser også blev skrevet efter bestilling i sådant lag.

Samtidig fortsatte Bording med at skrive suppliker på vers (nr. 55, SS I 126-128; nr. 46, SS I 100-102), og hvis han faktisk havde opnået at blive officiel hofpoet, ville han sikkert have tilbragt resten af sine dage med at besynge kongen og bidrage til hoffets værtskaber, maskeballer og andre fester med hyrdeviser og andre fashionable vers, måske endda være kommet Mogens Friis i forkøbet som komedieforfatter. Men i stedet kom han, amatør digteren og de små

genrers uovertrufne mester, ved skæbnens ironi til "at give sig i færd med en Digt, der skulde koste ham mangfoldig Grublen, Eftertanke og Uroe, og forpligte ham til et langvarigt mange Aars Hovedbrud" (Gram: "Fortale", SS 1735, s. xvi), nemlig månedsavisen *Den Danske Mercurius*.

Den Danske Mercurius 1666-77

Metrum

Ifølge instruksen til Bording skulle avisen være "en poetisch Extract" (Stolpe: *Dagspressen i Danmark II*, 1879, aktstykke 3, s. 334), og som den digtningens sprogmeister, han var, valgte han stilsikkert aleksandrineren. Med dette valg handlede han i overensstemmelse med sprogmanden og stileksperten Peder Syv (1631-1702), der i sin *Nogle betenknninger om det Cimbriske Sprog* (1663) havde betegnet aleksandrineren som "Herre-rim eller Heroiske Vers; thi der beskrives fornemme ting med dennem" (Syv: *Nogle betenknninger*, 1663, her citeret efter Arnholz m.fl. (udg.): *Danske Metrikere I*, 1953, s. 367 f.); men Bording havde allerede i tidligere hyldestdigte gjort dette versmåls mere velegnet til beskrivelse af både ideer og handlingsforløb ved at indføre en skiften mellem de parvis rimede linier, således at de vekselvis havde mandligt og kvindeligt rim og ved hyppig anvendelse af enjambement at lade sætningerne løbe over adskillige linjepar, således at den metriske form ikke skar meningen i stykker (se f.eks. nr. 35, SS I 68-70, samt hele *Mercurius*). Men dertil er det klart, at Bording i dette valg lod sig inspirere af digteren Georg Greflinger (1618-77), der under navnet Celadon var medlem af Johann Rists holstenske digterselskab, Elbsvaneordenen, som i 1660 også havde lykønsket Frederik III med et 192 aleksandriner langt hyldestdigt (Olden-Jørgensen: "Dennemark ein Erbkönigreich 1660", i: *Text & Kontext*, 1994, s. 13), men som tillige var notarius i byen og udgiver af avisen *Nordischer Mercurius*. Denne avis var ganske vist på prosa, men netop ved begyndelsen af året 1666 havde han sammenfattet nyhederne fra 1665 og præsenteret dem i aleksandriner, opdelt i rubrikker med de pågældende landes navne som overskrift, og det var præcis dette format og metrum, Bording valgte.

Tematik og tendens

I de næste 11 år leverede Bording, uden afbrydelse, månedlige oversigter over europæisk politik. Nyhedsmaterialet hentede han fra tre trykte ugeaviser fra Hamborg, der gennemsnitligt indeholdt omkring 250 rapporter hver måned, hvoraf Bording valgte mellem 15 og 30 og ved månedens slutning omsatte dem i aleksandriner. Disse aviser var tilgængelige i værkstedet hos *Mercurius'* trykker, universitetsbogtrykker Henrik Gøde (død 1676), der selv to gange ugentlig excerperede deres nyheder og udsendte dem i sin egen tysksprogede *Ordinaire Post-Zeitung*, men da Gødes udvalg af nyheder ikke dækker alle Bordings, er det klart, at Bording også gik direkte til kilderne. Dette betyder, at han over en periode på 11 år har gennemlæst og forstået mindst 35.000 nyheder for at kunne præsentere sine læsere for månedlige oversigter over en yderst kompleks politisk verden, hvori han introducerede læserne til omkring 500 navngivne geografiske lokaliteter verden over og til hundredvis af personer fra alverdens riger og lande, der her viste deres "Person/ Haandteering/ Ord oc Sæder" (SS III 111; jf. SS III 6 og Ries: "The Anatomy of a Seventeenth Century Newspaper", i: *Daphnis*, Bd. 6, Heft 1-2, 1977, s. 171-232).

Ved som redaktør at bestemme, hvilke af de mange nyheder, der skulle bringes til torvs, og hvilke der kunne gå i papirkurven, bestemte Bording allerede avisens generelle politiske linie, men dertil gav han ofte, enten direkte eller blot med et passende ordvalg, billede eller

mundheld, nyhederne en drejning, der viste, hvorledes de skulle forstås og sættes ind i en større politisk sammenhæng. Dette gælder ikke blot nyhederne om tilstandene i Danmark, som Bording naturligtvis anvendte til at forherlige kongen ved at beskrive den til en hver tid førte politik, men også oplysningerne om andre lande og Danmarks position i den internationale politik. Det var disse kommentarer, der gjorde *Mercurius* til en *ræsonnerende* avis, hvor hans kilder blot var *oplysende*, og det er også dem, der viser, at Bording enten selv besad et tilstrækkeligt indblik i dansk og et velorienteret udblik over international politik til på egen hånd at kunne tolke nyhederne i overensstemmelse med regeringens skiftende synspunkter, eller at han via sine mange hyldestdigte til fremtrædende politikere og kancellisekretærer var kommet dem så nær, at han kunne at nyde godt af, eller fik påtvunget, deres vejledning. For hvad enten det ene eller det andet var tilfældet - en blanding er måske den rimeligste forklaring - er der utallige rapporter, der vidner om en indsigt, som ikke findes i kilderne, der jo ikke havde lov til at kommentere nyhederne, således som det f.eks. er tilfældet med *Mercurius'* rapport om den komplekse internationale situation i juni 1666, hvori han kunne meddele sine læsere

At Suenskens sendebud sin konge skall forbinde
till Engeland i løn, och holland harm udspinde
det wentis ey: Men at hand will en billig fred
Indstifte, førend hand fra londen gaar af sted.
Thj see den Rydske mact et anfald hâr i sinde,
Sig Suerrig der imod och lader færdig finde.
Huis freden mellem dem, (som nock arbeydis paa)
Sin fremgang icke faar, det ilde kand tillgaa
(SS III 9).

Af sådanne analyser kunne hans læsere se, at han faktisk vidste, hvad han snakkede om og mere til, og det samme er tilfældet med hans meddelelser om det utal af politiske begivenheder, der ikke fandt sted 'i løn', i kulisserne, om man vil, men for åbent tæppe, som f.eks. gesandtskabsbesøg, handelsaftaler, forbundstraktater, anlæggelse af kolonier, krigshandlinger til lands og til vands, og indre oprør eller blot dulgt forræderi, eller om mere lokale forhold som debatter i politiske forsamlinger, nye økonomiske foranstaltninger til beskyttelse af handelsbalancen, rangforordninger, lovgivning om skovhugst osv., osv. samt naturligvis hvilke politikere der bevarede deres position som øvrighedens trofaste tjenere, hvem der faldt fra ærens top eller snublede på vejen op. Det sidste skete kun i det ellers perfekte Danmark en gang, nemlig da den i *Mercurius* ellers højt berømmede Griffenfeld (SS III 366, 370, 398, 406, 438) trods alt viste sig at være en forbryder af den slags, "Som mod hans Salvede med rænker acte frem" (SS III 482, 491) og derfor med rette fradømtes "Ljf/ Ære/ Gods och Stand" (SS III 491), men ude i Europa var dette var et stående tema på den politiske scene og derfor også i *Mercurius*, der omtalte de faldne politikere med navn som så mange eksempler på den generelle sandhed, at

Det er hof lefnets art. Hof-trappen er bestrøed
Med ærter vel saa tæt/ som volde fald oc stød.
I dag ved Herre-bord/ med ord/ som Centner Veye:
I morgen mindre værd/ end det som Folk udfeye.
Thi voct dig/ Hofmand/ vel: Fryct Gud/ og gjør dit kald:
Vær Kongen huld och tro: Det er mit raad for fald
(SS III 75).

Den klare og ligefremme diktion, brugen af enjambement, varieret gentagelse, udråb, og et ordvalg, der på en gang er præcist, malende og så mundret, at det kan nærme sig det

ordsprogsagtige - der forekommer mere end 600 mundheld og ordsprog i *Mercurius* - er stilistiske træk, der genfindes overalt i *Mercurius*, og som ligesom retoriske spørgsmål, direkte læserhenvendelser, henvisninger til klassiske myter, bibelske fortællinger og andet alment, fælles kulturgods giver læserne oplevelsen af et nært og fortroligt forhold til redaktøren. Da det er den ganske verden, der skal beskrives, er Bordings ordforråd i *Mercurius* tilsvarende enormt, men også i dette stykke træder han sine læsere nærmere, bl.a. ved at oversætte ord, der måtte være dem fremmede, som når han skriver "Saa sterk en alliantz (fordrag och pact at sige / Staaer alt for gammel-dags" (SS III 106), eller "Det store Rigens Raad/ som kaldis Parlament" (SS III 63) eller deler sin viden med dem ved at forklare, at Dauphin er titlen på den franske kronprins (SS III 95, 106) osv. Kort sagt, i *Mercurius* satte sprogkunstneren Bording alle stilistiske sejl til for at gøre avisens budskab klart og underholdende for et videst muligt publikum, og dette lykkedes i den grad, at samtiden roste ham for at have udgivet sin avis til "Fornøjelse hos de Højpriseligste Konger, og ald Berømmelse og Yndest hos andre af høj og nedrig Stand" (Terpager: "Levnet", SS 1735, s. xxxvi). Der foreligger ikke oplagstal, der kan vise, hvor stor læserskaren var, men bogtrykker Gøde sørgede for, at avisen ikke blot var tilgængelig i løssalg, men også at den nåede det avislæsende publikum, der specielt interesserede sig for politik og derfor, for en årsabonnementspris på 2 rigsdaler, fik tilsendt "meiner Postzeitungen/ Königlichen Verordnungen/ Dänischen Mercurii und andern particuliren Relationen" (GTY 1673 no. 1).

Om sit arbejde med avisen skrev Bording, at "Min Maanetz dict Jeg ey kand gladere begynde/ / End naar Jeg noget stoert om Kongen kand forkynde" (SS III 249), og naturligvis benyttede han den faste rubrik under Danmark, der på en undtagelse nær indledte hvert nummer af avisen, til at lovsynge kongemagt og kirke, fordi de tilsammen forsvarede rigernes grundvold og ikke tolererede de politisk farlige "falske Secters sverm: men stræbe/ slig ukrud / Af Kirkens ædle Jord at fange luget ud" (SS III 485). Og på lignende måde kunne han med sine kommentarer til udenlandske nyheder bruge forholdene i andre lande som en advarsel om, hvor galt det stod til andetsteds, som når han f.eks. om det katolske, polske valgkongedømme kan udbryde: "Ja (kort at skrive) Jeg det Folck paa Jord ey veed/ / Der saa gjenstridig staar imod sin Øfrighed" (SS III 16), eller når han gang på gang bringer tidens fordomme mod muhamedanere eller revser den "half-Christne", dvs. ortodokse storfyrste i Moskva (SS III 21). Men på den anden side fremgår det klart af *Mercurius*, at det land i Europa, hvis fredelige handelspolitik og givtige kolonipolitik burde stå som et forbillede for alle andre nationer, var den nederlandske, calvinske republik, om end den ideologisk først accepteredes af Bording 100 procent, efter at befolkningen der under den af Frankrig og England påtvungne krig lærte at forstå, at "intet Land och Folk kand uden hoved være" (SS III 304) og derfor overdrog den unge prins Willem den absolutte fyrstemagt i både krigs- og fredstid.

Med sine kommentarer gav Bording som redaktør altså sin avis et ansigt, nemlig det ansigt, som myndighederne ønskede kolporteret, men som enhver nutidslæser kan erfare ved egen læsning, var hans oplysninger altid korrekte eller blev rettede, hvis de senere viste sig ikke at være det (f.eks. SS III 436). Selv under krigen med Sverige fra 1675, som *Mercurius* ligesom Griffenfelds parti håbede kunne undgås, men hvor svensken selvfølgelig betegnes som aggressoren, forholder han sig objektiv - og det ikke blot ved sammenligning med f.eks. Kingos forherligende og fejlagtige krigsreportage - idet han melder, at det "suurt udseer/ och hart i knibe ganger" (SS III 513) og om det knusende danske nederlag ved Lund skrev, at "Naturen self var træt/ saa meget blood at skue/ / Som der paa Jorden randt/ bad derfor Solens Lue / Sig need at skynde strax/ och lod i tvilsmaal staae/ / Hvo billigst hafde tjent/ med Seyer hjem at gaae" (SS III 519). Under hele krigen havde han naturligvis forsøgt at støtte den hjemlige moral med optimistiske håb, men det var med en realistisk resignation, og ikke uden en vis galgenhumoristisk sans, at han begyndte avisens allersidste nummer med ordene "Saa fik da Vinteren dog ligevel en ende/ / Hvor lang/ u-lystig/ kaald och Svensk den loed sig kiende" (SS

III 529).

Ved således gennem 11 år overfor sine læsere at forherlige den guddommelige danske kongemagt og lovsynge de velsignelser, den lod regne ned over befolkningen, men samtidig informere dem korrekt om den ganske verden, som også tvillingerigerne var en del af, producerede sprogkunstneren Bording en avis, der læstes "med Fornøjelse hos de Højpriseligste Konger, og ald Berømmelse og Yndest hos andre af høj og nedrig Stand, baade da og nu" (Terpager: "Levnet", SS 1735, s. xxxvi). Udfra en idehistorisk betragtning fremtræder avisen i dag som et enestående kulturhistorisk mindesmærke, mens det som litterært værk stadig udgør den del af Bordings produktion, hvori man i rigest mål kan nyde hans "Poëtiske Opfinding og Artighed, eller hans Rigdom og Overflødighed i Talen" (Gram: "Fortale", SS 1735, s. xxxiii).

Forfatterskabets modtagelse og efterliv

De eneste dele af Bordings produktion, der blev trykt i hans levetid, var den traditionelle lejlighedsdigtning og *Den Danske Mercurius*, og det var specielt som forfatter af avisen, at han mindedes i 1677, men de mange overleverede afskrifter af andre digte viser, at man i mere udsøgte kredse også havde været interesseret både i hans ansøgninger på vers og i hans hyrdedigte og viser. Inden århundredets udgang var et par viser kommet i trykken, og i 1720'erne optog foretagsomme bogtrykkere en broget blanding af hidtil utrykte tekster i de udvalgte danske vers, som de sikkert forventede ville møde deres publikums smag. At dette næppe har været tilfældet med Bordings synes at fremgå af, at antallet af 1735-udgavens prænumeranter var ringe, at salget gik trægt, og at den eneste anmeldelse, i nummer 6 af tidsskriftet *Nye Tidender om Lærde og curieuse Sager* for 9. februar 1736, ikke indeholdt en vurdering af Bording som digter, men forsøgte at forklare, som Gram havde gjort det i sin *fortale*, hvorfor udgaven var udkommet med 50 års forsinkelse.

Denne nedtrapning af Bordings betydning som digter fortsatte med en sådan kraft, at litteraten Odin Wolff i 1792 var ganske sikker på, at Bordings navn ganske ville være gået i glemmebogen, hvis det ikke var blevet optaget på den mindsten over ærværdige danske og norske digtere, der opstilledes i slotsparken ved Jægerspris i 1778 og i kronologisk rækkefølge hædrede Arrebo, Bording, Kingo, Tullin og Ewald (Wolff: "Dannemarks ældste Poet", i: *Morgen-Posten* nr. 51, 1792, s. 798). Med romantikken indtrådte der imidlertid en ændring, idet kritikere i deres søgen efter et digter-jeg, der værdigt kunne udfylde pladsen mellem de vægtige religiøse lejlighedsdigtere Arrebo (1587-1637) og Kingo (1634-1703), begyndte at fremhæve visse af hans digte frem for andre, hvori man kunne finde 'den ægte Bording'. Dermed leveredes de første streger til det billede af Bording, der, oftest ledsaget af Karel van Manders berømte portræt af den 26-årige digter, i tidens løb er blevet det gængse både i dansk litteraturhistorie (jf. f.eks. Hansen: *Illustreret dansk Litteraturhistorie* I, 1886, s. 462.; Paulli: *Illustreret dansk Litteraturhistorie* I, 1929, s. 917 ff.; Frederiksen: "Barokpoeten Anders Bording", i: *Tilskueren*, 1936, s.122 ff.; Dumreicher: *Anders Bording*, 1955, s. 9 ff.; Albeck: *Dansk litteratur historie* I, 1964, s. 217 ff.; Billeskov Jansen: *Dansk litteratur historie* I, 1976, s. 360 ff.; SS II 11-12, 38) og den danske presses historie (jf. f.eks. Nyerup: "Om de ældste danske Aviser", i: *Det skandinaviske Litteraturselskabs Skrifter* I, 1805, s. 228 ff.; Stolpe: *Dagspressen i Danmark* II, 1879, s. 1 ff.; Bruun: "Den første danske Journalist", i: *Danmark. Illustreret Kalender*, 1890, s. 46 ff.; Damm: *Spredte Træk af den danske Presses Historie*, 1900, s. 3 ff.; Kirchhoff-Larsen: *Den danske Presses Historie* I, 1942, s. 49 ff.; Rafn: *Anders Bording*, 1957, s. 7 ff.; Søllinge og Thomsen: *De danske aviser 1634-1989* I, 1988, s. 77 ff.).

Dette billede af Bording har således en lang tradition bag sig, og det er dens fortjeneste at have

holdt interessen for en af det 17. århundredes mest interessante digtere ved lige og således sikret hans forfatterskab et efterliv. Men med tiden er der kommet træk til, der ved forskellige forskeres nøjere eftersyn har vist sig at være ganske uden belæg eller så uholdbare, at det følte sig rigtigst at udelade dem af nærværende portræt, men for fuldstændighedens skyld omtale de vigtigste her, nemlig at det skulle have været Bordings mål at leve af sin pen, at det blev hans skæbne som fattig student og professionel digter at leve en kummerlig tilværelse, som han beskrev i nogle personlige digte, at hans tapre deltagelse i hovedstadens forsvar forskaffede ham hofgunst, og endelig at det var ham, der sad model til Karel van Manders portræt.

Ideen om Bordings formodede fattigdom og hans en ambition om at leve som professionel digter synes at bunde i en læsning af nogle af Bordings digte som jeg-poesi, specielt (nr. 2, SS I 7-8) og ansøgningerne på vers (nr. 45, SS I 91-100; nr. 55, SS I 126-128), mens bl.a. hans drikkevise (nr. 167, SS I 280-281) tillige skulle vise ham som en løssluppen, vinkær og pigeglad student. Men der savnes belæg for, at Bording ønskede at leve af sin pen, før han direkte søgte om en stilling som hofpoet, og vi ved for lidt om hans økonomiske forhold til at slutte noget deraf. Det eneste samtidige vidnesbyrd er Terpagers omtale af, at Bordings "ringe Middel" (Terpager: "Levnet", SS 1735, s. xxxvi) ikke var tilstrækkeligt til, at han kunne aflønne en anden for at varetage den stilling i Ribe, som han ikke ønskede og derfor løb fra; og det eneste dokument, der tilsyneladende vedrørte hans økonomiske forhold, en liste over modtagne honorarer for en række digte (Dumreicher: *Anders Bording*, 1955, s. 191), har ved nærmere eftersyn vist sig at være en optælling af linierne i disse (Sønderholm: "Om Anders Bording og pengene", i: *Danske Studier*, 1974, s. 145).

Mens tolkningen af ovennævnte digte står i gæld til romantikkens opfattelse af digterjeget, synes ideen om Bordings deltagelse i Københavns forsvar at gå helt tilbage 1726, da bogtrykker Wielandt (1690-1730) i sin *Samling Udaf smukke og udvalde Danske Vers V* (1726) tillagde Bording digtet "Studiosorum Duri labores et seri honores" eller "Studenternes Meget Ondt Og Sildig Got" (genoptrykt i Sønderholm: *Dansk Barokdigtning 1600-1750 I*, 1969, s. 231-248). Ganske vist aflivede allerede Gram denne myte ved at frakende Bording forfatterskabet (Gram: "Fortale", SS 1735, s. xi), men den må alligevel have overlevet andetsteds i befolkningen eller litteraturen og fået nyt liv under indtryk af internationale, politiske begivenheder, der i det 19. århundrede, som i det 17., militært truede landets selvstændighed. I hvert fald lanceredes den for en større offentlighed og for fuld udblæsning i 1845, da Thomas Overskou (1798-1873) i den nationalromantiske opera *Stormen paa Kjøbenhavn* (xxxx) lod den berømte skuespiller Phister optræde som 'den muntre Bording' og afsynge visen "Frisk op naar Dieflen gjør sig vreed" (SS I 280-281) som opmuntring til de studenter, der netop gjorde sig rede til byens forsvar, og siden har den gjort hyppige nedslag i litteraturen om Bording (jf. f.eks. Brandt og Helweg: *Den Danske Psalmedigtning I*, 1846, "Omrids af Forfatterens Levnetsløb", s. 47; Molbech: "Anders Arrebo og Anders Bording", i: *Historisk-biografiske Samlinger*, 1851, s. 358; Barfod: *Fortællinger af Fædrelandets Historie II*, 1853, s. 238; Stolpe: *Dagspressen i Danmark II*, 1879, s. 12; Hansen: *Illustreret dansk Litteraturhistorie I*, 1886, s. 466; Bruun: "Den første danske Journalist", i: *Danmark. Illustreret Kalender*, 1890, s. 55; Ehrencron-Müller: *Forfatterlexikon I*, 1924, s. 514; Paulli: *Illustreret dansk Litteraturhistorie I*, 1929, s. 920; Dumreicher: *Anders Bording*, 1955, s. 122; Rafn: *Anders Bording*, 1957, s. 7; Albeck: *Dansk litteratur historie I*, 1964, s. 222; Billeskov Jansen: *Dansk litteratur historie I*, 1976, s. 360 f.). Hans Brix' arrige og totale afvisning af denne "stadig gentagne, grundløse Mening" (Brix: *Analyser og Problemer IV*, 1938, s. 250) bidrog til, at der i pressehistorien sattes spørgsmålstegn ved denne myte (Kirchhoff-Larsen: *Den danske Presses Historie I*, 1942, s. 56), hvorimod den, ligeså lidt som Erik Sønderholms kulegravninger i alle mulige lister over brave folk, der var gået til volds, der førte til samme konklusion (SS II 11-12, 17, 38 med note 41), ikke formåede at fjerne den fra litteraturhistorien. Årsagerne til bevarelsen af denne og andre myter om Bording er sikkert mange, men en begejstret modtager af Bordingprisen i 1990 pegede sikkert på noget særdeles væsentligt ved på den ene side at

acceptere, at de er uden belæg, og at det derfor er det vederhæftigste at aflive den, men at det på den anden side trods alt er det festligste at bibeholde dem (Olufsen: *En pris · en poet · en avis*, 1990, s. 26 f.). Og dette gælder ikke mindst den festlige, men måske ligeså uholdbare historie om Karel van Manders portræt.

Sagen om dette portræt kompliceres noget ved, at det er uklart, hvilken af de mange kopier af portrættet dets tidligste begejstrede tilskuere først faldt i staver over, men fra 1834, da portrættet på Frederiksborg kopieredes af C.A. Jensen, var man ikke i tvivl om, at dette forestillede Bording, at hans livsfilosofi stod at læse i et på rammen malet motto MALA FERRO BONA SPERO, dvs. jeg gør det onde, men håber på det gode, og at også rammens årstal, 1645, stod til troende, således at Bording på dette tidspunkt altså var 26 år. Ifølge Stolpe optoges et kobberstik heraf i første bind af pragtværket *Billeder af berømte danske Mænd og Kvinder* (1867), men selv baserede han sin detaljerede beskrivelse på den kopi, der hang på Rosenborg (Stolpe: *Dagspressen i Danmark II*, 1879, s. 27), og det synes at være dette, der siden 1886 (Hansen: *Illustreret dansk Litteraturhistorie I*, 1886, s. 465) har prydet så mange bordingstudier. Få år tidligere havde arkitekturmaleren Heinrich Hansen (1821-90) bidraget til bordingmytologien ved at tage Bordings kontrafej, med portrættets karakteristiske træk, med i sit billede af arvehyldningen i 1660, og i 1886 udførte xylografen H.P. Hansen (1829-99) et træsnit efter portrættet. I 1901 nåede det et endnu bredere publikum, da det ophængtes under en udstilling på Københavns Rådhus, og nu med tilskrivning til van Mander, og året efter kunne besøgende på den første presseudstilling i København i de to første af de 6 malerier, hvormed genremaleren Rasmus Christiansen (1863-??) afbildede pressens historie, se Bording lyslevende for sig. I det første sås han, atter med de fra portrættet hentede markanteste træk, siddende ved skrivebordet med gåsefjer, kridtpibe og manuskriptudkast på gulvet, mens han i det andet ses stående i Henrik Gødes trykkeri, hvor han sammen med denne kritisk inspicerer et blad af avisen, der netop har forladt bogtrykkerpressens plade (disse og portrættet afbildet i Rafn: *Anders Bording*, 1957, s. 5, 8-9).

På grund af sin popularitet steg portrættet i betydning fra at være en illustration til selv at være en kilde, hvoraf man kunne øse en viden om personen, der bekræftede de indtryk, man mente at have fundet i hans digtning. Således hæftede en betragter sig ved "den usædvanlig smukke Mund", som den kysseglyde, unge hyrdedigter sikkert fortryllede manganen en mø med (Paulli: *Illustreret dansk Litteraturhistorie I*, 1929, s. 918), en anden ved øjnene, der i "et intelligent Ansigt, lidt barnligt og lidt brutalt, behersket, ikke muntert, [...] røber tidlig Modenhed og Selvbevidsthed" (Frederiksen: "Barokpoeten Anders Bording", i: *Tilskueren*, 1936, s.134), mens to andre har set nøjagtigt det samme i portrættet, nemlig "En flot Kavalier at se til. Den mørke Paryk, der falder blødt ned over den hvide Halskrave, omrammer et smukt, regelmæssigt Ansigt. Øjnene har et aabent, mandigt Blik; der skjuler sig et Stykke af en Skælm i dem. Næseborene er løftede og vejrende, Munden kæk med et Par fyldige Læber. Ro, Ligevægt og Harmoni præger det livfulde Aasyn" (Dumreicher: *Anders Bording*, 1955, s. 9; ordret efter Kirchhoff-Larsen: *Den danske Presses Historie I*, 1942, s. 49).

Men i 1971 meddelte kunsthistorikeren Povl Eller, at portrættet længe havde hængt på Gavnsø Slot uden navn på model og kunstner, at tilskrivningen til van Mander er sekundær og af senere dato, og at billedet er "uden ringeste mindelse om van Manders [...] elegante penselføring" (Eller: *Kongelige portrætmalere i Danmark 1630-82*, 1971, s. 189), og da litteraturforskeren Erik Sønderholm tillige mente (Sønderholm: *Dansk barok 1630-1700*, 1974, s. 84), at Bording i 1645 sad i Jylland fjernt fra hofmaleren, der på dette tidspunkt var optaget af at portrættere hele kongehuset, samt at Bordings formentlige kontakt med maleren under alle omstændigheder skriver sig fra 1660'erne (SS II 43), ser det ud til, at også denne myte står for fald. Hvor meget lidt festligere dette ville gøre Bordings liv, og dermed også livet for bordingforskere, fremgår tydeligt, hvis man sammenligner det traditionelle portræt med det

kobberstik af en aldrende bedsteborger i gejstlig habit, der en kort overgang anvendtes i dets sted (Albeck: *Dansk litteratur historie* I, 1964, s. 217; Billeskov Jansen: *Dansk litteratur historie* I, 1976, s. 362). Og dog er der en mulighed for, at portrættet står til troende, dels fordi Eller i et senere brev til Sønderholm udtalte, at portrættet faktisk godt kunne være van Manders værk, og dels fordi der som antydnet i denne fremstilling ikke er noget til hinder for, at Bording faktisk stadig underviste adelsbørn i hovedstaden i 1645, hvor Rists hyrdeviser var på mode, og først derefter rejste til Brusgård, eftersom digtene derfra er dateret 1647. Skulle dette vise sig at være tilfældet åbner der sig en mulighed for, at vi måske har hele to portrætter, der viser os Bordings kontrafej, eller rettere begge sider af den janushovede person, hvis verdslige og religiøst-politiske digtning er litteraturhistoriens egentlige objekt.

Tekstoplysninger

Udgaven fra 1735 kom i stand, fordi Bordings bysbarn, magister Peder Terpager (1654-1738), "Læsemesters i den Hellige Skrift i Ribe" (SS 1735, forsiden), betragtede Bording som Danmarks største digter og derfor, kun tre år efter hans død, indrykkede en annonce i tillægget *Mercurius Librarius Anno 1679* til nummeret for januar 1680 af Daniel Paullis *Extraordinaires Maanedlige Relationer*. Heri meddelte han, at han agtede at udgive Bordings samlede skrifter i to bind og derfor bad læserne indsende, hvad de måtte sidde inde med af hans skrifter. To år senere havde han samlet nok materiale til at tænke på udgivelse og skrev et kort levnedsløb over Bording til formålet, men derefter gik projektet i stå, muligvis fordi Terpager ikke selv kunne finansiere projektet. Først tyve år senere kom der igen skub i foretagendet, da mæcenen, konferensråd grev Frederik Rostgaard (1671-1745), fra 1699 trådte hjælpende til, og nye forespørgsler fra denne hos adelige, gejstlige og digtere landet rundt i 1703 og 1706 indbragte yderligere materiale, herunder Bordings salmer, der ikke var med i Terpagers første indholdsfortegnelse. Men derpå gik projektet atter i stå, og der skulle gå endnu 30 år før abonnenterne fik udgaven i hænde i februar 1736.

Under arbejdets sidste fase inddroges endelig professor Hans Gram (1685-1748), der i en fortale på 34 sider rettet til "det Danske Sprogs Ælskere" (Gram: "Fortale", SS 1735, s. i), efterfulgt af Terpagers levnedsbekræftelse, nøje beskrev udgavens lange tilblivelseshistorie, samt som den første leverede en kritisk bedømmelse af Bordings værker, hvori han med en henvisning til Horats slog fast, at det stadig i 1735 var "enhver Landsmand vitterligt [...] at hand [Bording] med alle sine Ufuldkommenheder er dog holdet for den beste Poët i vore Lande" (Gram: "Fortale", SS 1735, s. xvii). For at lette adgangen til den 58 år tidligere afdøde digters værker udarbejdede Gram desuden to glossarer, hvori han dels forklarede "nogle gamle, afslidte og nu om Dage næsten uforstaaelige Ord" og dels satte "fornødene Opliusninger ved flere stæder, hvor Meeningen formedelst visse Historiske Omstændigheder er ikke lige klar for alle, i det mindste ikke saa aabenbar, som den var paa de Tider, da Versene skreves" (Gram: "Fortale", 1735, s. xviii og s. xxiv f.).

Derimod modsatte Gram sig et forslag om "at slaae en stræg over alt det maadelige og ringe deriblant, og opofre saaledes en god deel af de Vers, Sange og Viser i den første Part, til Ødelæggelse og Forglemmelse" (Gram: "Fortale", SS 1735, s. xiv). En udgiver havde ikke ret til "at slaae ihjel og lade leve, af disse fremmede Poëte-Fostere, efter sit Gotfindende" (Gram: "Fortale", SS 1735, s. xiv), men skyldte digteren at udgive det komplette *oeuvre* og læseren "den Fornøjelse, at øve sin egen Fornuft, i at skionne hvad der er smukt eller ikke" og deraf tillige lære, "hvordan hans Begyndelse har været i Kunsten, og hvorledes hand Tid efter anden har forbedret sig" (Gram: "Fortale", SS 1735, s. xiv-xv). Således var man gået frem ude i Europa, ikke blot med de berømte, komplette klassikerudgaver af Catul og Martial, men også med den franske konges officielle hofdigter Malherbes (1555-1628) værker, og der var derfor al grund til

at behandle Danmarks fornemste digter på samme vis.

Udgaven fra 1735 er stadig værdifuld som tekstgrundlag, fordi teksterne "fast alle ere satte efter de første Hoved-Exemplarier" (Gram: "Fortale", SS 1735, s. xv), og fordi de optrykkes i den kronologiske rækkefølge, som udgiverne med deres kendskab til kilderne anså for den rigtigste. Hvad der gør den uegnet er, at udgiverne fandt det nødvendigt at imødekomme trykkerens bekymringer over det dyre og tidrøvende arbejde ved at lade ham føre ortografien ajour, hvorfor et 17. århundredes forfatterskab kom til at fremtræde i det 18. århundredes sprogdragt. SS 1735 er derfor blevet afløst af DSL's udgave, hvis udgivere ligesom de første har anvendt manuskripter, afskrifter og samtidige tryk, men bibeholdt disses ortografi og således ført teksterne tilbage til den sprogform, de havde, da de forlod forfatterens hånd. Denne udgave består af 4 bind, hvoraf det første indeholder Erik Sønderholms udgave af 218 af Bordings digte (men uden bibeholdelse af 1735-udgavens kronologi), og det andet hans tekstkritiske og oplysende kommentarer til de enkelte digte, et levnedsløb i biografisk og litteraturhistorisk regi, samt en redegørelse for udgaven fra 1735 og dens forhold til den nu foreliggende. Også udgaven af *Den Danske Mercurius*, der udgives af Paul Ries, omfatter to bind, hvoraf det første er et faksimileoptryk efter det på Det Kgl. Bibliotek bevarede komplette sæt af *Mercurier* fra juni 1666 til maj 1677, inklusive avisens allerførste nummer i Bordings egen hånd, der ikke er blevet trykt før; det andet bind, stadig under udarbejdelse, vil indeholde et portræt af Bording som digter og menneske i idehistorisk regi, samt en kommentar til *Mercurius*, der på grund af avisens utroligt vidtspændende dækning af forholdene i Europa mellem 1666 og 1677, vil få form af et alfabetisk ordnet kulturhistorisk leksikon til brug ved læsning af Bordings produktion som helhed.

Den udgave / De udgaver, der er anvendt i ADL, og som der henvises til i dette portræt, er: Anders Bording: *Samlede Skrifter* I-IV, (i ADL forkortet SS), I-II: *Digte* udgivet med kommentarer af Erik Sønderholm; III-IV: *Den Danske Mercurius* udgivet med kommentar af Paul Ries (bind IV under udarbejdelse), Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, C.A. Reitzel 1984 ff.

Bibliografi

[Dansk Litteraturhistorisk Bibliografi](#)

- [Samlede skrifter](#)
- [Tekster i udvalg](#)
- [Ordbog](#)
- [Detaljestudier](#)
- [Om Bording og perioden generelt](#)
 - [litteraturhistorisk](#)
 - [pressehistorisk](#)
 - [kulturhistorisk](#)
 - [politisk historie og teori](#)
- [Opslagsværker](#)

Samlede skrifter

SS 1735 = Bording, A.: *Den berømte og velfortiente M. Anders Bordings Poëtiske Skrifter: I Tvende Parter [...]* Ved Conferentz-Raad Friderich Rostgaards, og Mag. Peder Terpagers [...] deres Flid og Omhue [...] til Trykken befordrede, paa det Kongl. privilegerede Bogtrykkeries Forlag og Bekostning, Kjøbenhavn 1735.

Anders Bording,

SS I-IV = Bording, A.: *Samlede skrifter*, I-II: *Digte*, med kommentar af Erik Sønderholm; III-IV: *Den Danske Mercurius*, med kommentar af Paul Ries, Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, Reitzels Forlag, København 1984 ff.

Tekster i udvalg

Holstein Rathlou, V.J. von: *Dansk Renaissance Digtning. Eller Udvalgte Stykker af den Verdslige Danske Poesi mellem Arreboe og Holberg*, Trykt i De forenede Bogtrykkerier/ Aarhus, Gyldendalske Boghandel Nordisk Forlag, København og Kristiania 1914, s. 18-26.

Dumreicher, C.: *Anders Bording. Udvalgte Vers*, med Indledning af Carl Dumreicher, Dansk Kautionsforsikring, København, 1955. Se nærværende portræts afsnit om forfatterskabets modtagelse og efterliv.

Sønderholm, E.: *Dansk Barokdigtning 1600-1750*, (I, s. 88-197; II, s. 61-96), Københavns Universitets fond til tilvejebringelse af læremidler, Gyldendal, København 1969. Omfattende og velkommenteret kilde til periodens digtning.

Ries, P.: *Den danske Mercurius 1666-77*, udgivet i udvalg med kommentarer og efterskrift, Munksgaard, København 1973. Et første forsøg på at behandle *Mercurius* som avis.

Sønderholm, E.: *Dansk barok 1630-1700. En versantologi*, udgivet af Dansk lærerforeningen, Gyldendal, København 1974. Mindre udgave af Sønderholm 1969.

Ordbog

Kalkar, O.: *Ordbog til det ældre danske sprog (1300-1700)* I-VI, fotografisk optryk af udgaven fra 1881-85, Akademisk forlag, Odense 1976. Desuden Grams ordlister i Gram: "Fortale Til det Danske Sprogs Elskere", i: SS 1735, s. i-xxxiv.

Detaljestudier

Gram, H.: "Fortale Til det Danske Sprogs Elskere", i: SS 1735, s. i-xxxiv. Sammen med Terpager: "M. Anders Bordings Levnet", i SS 1735, s. xxxv-xxxvi, den tidligste, og stadig mest givtige og sobre beskrivelse af Bording som digter og menneske.

Terpager, P.: "M. Anders Bordings Levnet", i SS 1735, s. xxxv-xxxvi.

Rahbek, K.L.: *Danske Tilskuer*, 1. Aargang, 2. B. København 1791.

Wolff, O.: "Dannemarks ældste Poet, Andreas Bording *Levnetsløb*", i: *Morgen-Posten* nr. 51, 1792, s. 797-812. Se nærværende portræts afsnit om forfatterskabets modtagelse og efterliv.

Rahbek, K.L.: "Anders Arreboe. En Prøve af Forelæsninger holdne Vinteren 1798-99 over vor ældre poetiske Litteratur af Prof. Nyerup og K. L. Rahbek", i: *Minerva*, Kbh. 1799, s. 165-179. Om salmerne.

Molbech, C.: "Anders Arrebo og Anders Bording, danske Digtere i det 17. Aarhundrede", i: *Historisk-biographiske Samlinger, og Bidrag til den danske Sprog- og Literaturhistorie i ældre og nyere Tid*, Kiøbenhavn 1851, s. 329-378.

Anders Bording,

Frederiksen, E.: "Barokpoeten Anders Bording", i: *Tilskueren*, København 1936. Se nærværende portræts afsnit om modtagelse og forfatterskabets efterliv.

Brix, H.: "Anders Bording: Studenters Rentekammer", i: *Analyser og Problemer. Undersøgelser i den ældre danske Litteratur IV*, København 1938, s. 248-256.

Brix, H.: "En Vise af Anders Bording", i: *Analyser og Problemer. Undersøgelser i den ældre danske Litteratur IV*, København 1940, s. 248-256. Tolkning af drikkevisen "Frisk op" som en "Blanding af oprømt Fest og en tilbagetrængt nagende Græmmelse".

Sønderholm, E.: "Om Anders Bording og pengene. En korrektion og en efterlysning", i: *Danske Studier*, København 1974, s. 144-149.

Sønderholm, E.: "Anders Bording am Scheidewege" *Daphnis VIII:1* (= *Weltliches und geistliches Lied des Barock. Studien zur Liedkultur in Deutschland und Skandinavien*), 1979, s. 81-96. Stiller spørgsmålstegn ved visse biografiske oplysninger i litteraturhistoriens gængse portræt.

Haastrup, G.: "Anders Bordings forsvar for lærde kvinder", i: *Man må studere...*, Århus 1984, s. 140-145.

Sønderholm, E.: "Hans Grams Bording-fortale", i: *Fund og Forskning i Det kongelige Biblioteks Samlinger XXVII*, 1984-85, København 1985, s. 181-262. Indledning (s. 181-188) til og optryk af Grams forarbejde til forordet til SS 1735 med titlen "Om den gamle nordiske især danske poesie", s. 189-243).

Dahlerup, P.: "Renæssanceteori og renæssancetekst", i: *Hindsgavl Rapport*, Odense 1995, s. 27-52. Nyvurdering med henhold til engelsksproget litteraturteori af begreberne renæssance og barok underbygget med analyser af Bordings sørgedigte.

Ries, P.: "Baroque Encounters of Various Kinds, or, Anstöße für weitere Bemühungen in der Welt und Dichtung dieser Epoche gerechter werdendes Verständnis", i: J. Glauser, B. Sabel (red.): *Skandinavische Literaturen der frühen Neuzeit*, Festschrift für Professor Wilhelm Friese, Franke Verlag, Tübingen und Basel 2002, s. 351-363. Ekskurs.

Om Bording og perioden generelt

litteraturhistorisk

Vedel, A.S.: *Folkevisebog*, 1591, I-II, Udgivet af Paul V. Rubow, Holbergselskabet af 23. september, København 1926-27.

Roskilde, P.J.: *Prosodia Danicæ Linguæ, Dett danske Sprogs Rhijme Konst, befattet i Latinske Spørmaall og Regle, Med huos følgende danske exemplar, fornemlig i blandt andre aff den ærverdige, oc hoytt med gaffuer oc lerdøm opliuste D. MORTEN LUTERS aandelige visers lille bog vddragne, oc rett effter rhijme konst mensureret, Gud till ære. Hans menighed till opbygelse, dett danske maall til prydelse, oc Alle gudfryctige Rhijmere til nogen anledning Sammen skreffuen i fyen aff Peder Jenssen Roeskild*, 1627. Optrykt efter håndskrift fra 1648 i: Arnholz m.fl. (red.): *Danske Metrikere I*, København 1953, s. 13-131. Kildeskift.

Brandt, C.J.: *Den Danske Psalmedigtning I-II*, Kjøbenhavn 1846-47. Salmebogslitteraturen med tilhørende digterbiografier.

Anders Bording,

Petersen, N. M.: *Bidrag til den danske Literaturs Historie I-IV*. Anden udgave ved C. E. Secher, III: *Det lærde Tidsrum 1560-1700*, København 1868. Biografisk behandling med bibliografiske oplysninger, det er vanskeligt at finde andetsteds.

Hansen, P.: *Illustreret dansk Litteraturhistorie I*, København 1886. Fremstilling med kritisk holdning overfor absolutisme og barok.

Andersen, V.: *Tider og Typer af dansk Aandslivs Historie I-IV*, København 1907-16. Grundlæggende åndshistorisk og litterært mesterværk.

Paulli, R. i: Petersen, Carl S.: *Illustreret dansk Litteraturhistorie I*, København 1929. Biografisk baseret litterær redegørelse, indtil Hougaard m.fl.: *Dansk litteraturhistorie 3: Stænderkultur og enevælde 1620-1746*, 1983, standardværket om perioden.

Friis, O.: *Den Danske Literaturs Historie I: Fra Oldtiden indtil Renæssancen (c. 1615)*, København 1945. Særdeles nyttig om skolehumanismens forfattere.

Arnholz m.fl. (udg.): *Danske Metrikere I-II*. Universitetsjubilæets danske Samfund nr. 365, København 1953-54. Bind I indeholder skrifter om og lærebøger i prosodi af Jens Bielke, Hans Stephanius, Peder Jensen Roskilde, Hans Mikkelsen Ravn, Bertil Knudsen Aqvilonius, Peder Syv og Henrik Gerner. Bind II består af en udgave af Søren Poulsen Gotlænder Judichærs skrifter, samt Erik Dals doktorafhandling, der er standardværket om dansk prosodi og også placerer denne i videre europæisk sammenhæng.

Albeck, G: *Dansk litteratur historie I: Fra runerne til Johannes Ewald*, Politikens Forlag, København 1964. Første del af første bind af en generel beskrivelse; anden del, fra det 18. århundrede, forfattedes af F.J. Billeskov Jansen. Se nærværende portræts afsnit om forfatterskabets modtagelse og efterliv

Friese, W.: *Nordische Barockdichtung. Eine Darstellung und Deutung skandinavischer Dichtung zwischen Reformation und Aufklärung*, Francke, München 1968. Klar åndshistorisk og litterær redegørelse for den skandinaviske, inklusive den islandske barok med tyske oversættelser af kernetekster af Bording og andre af tidens digtere. Kan med fordel suppleres med L. Lönroth og S. Delblanc (red.): *Den svenska litteraturen från forntid till frihetstid*, Bonniers, Stockholm 1988.

Billeskov Jansen, F.J.: *Danmarks Digtekunst I-III, I: Fra Oldtiden indtil Klassicismens Gennembrud*. Munksgaard, København 1969. Redegørelse for de poetiske motivers og den metriske tekniks historie som den afspejles i periodens lyriske, episke og dramatiske litteratur.

Thomsen, E.: *Barokken i dansk digtning*, Scandinavian University Books, Munksgaard, København 1971. Litterær, men modsat Friese: *Nordische Barockdichtung. Eine Darstellung und Deutung skandinavischer Dichtung zwischen Reformation und Aufklärung*, 1968, en subjektiv og æstetisk værdinormering af forfatterskaberne.

Billeskov Jansen, F.J.: *Dansk litteratur historie I: Fra runerne til Thomas Kingo*, Politikens Forlag, København 1976. Afløser Albeck: *Dansk litteratur historie I*, København 1964.

Hougaard m.fl.: *Dansk litteraturhistorie 3: Stænderkultur og enevælde 1620-1746*, Gyldendal, København 1983. Til dato den bedste trykte behandling af perioden med detaljeret litteraturhistorisk og bred kulturhistorisk placering af hele Bordings produktion.

pressehistorisk

Anders Bording,

Wolff, O.: "Nogle mindesværdige Optegnelser for Aaringerne 1668-1677 her til Lands", i: *Journal for Politik, Natur- og Menneske-Kundskab* III, 1797, s. 195-208..

Nyerup, R.: "Om de ældste danske Aviser", i: *Det skandinaviske Litteraturselskabs Skrifter* I, 1805, s. 228-255.

Wolff, O.: "Efterretninger om Veirliget i Danmark i Aaringerne 1667 indtil 1673. Samlede udaf Bordings Mercurer", i: *Journal for Politik, Natur- og Menneske-Kundskab* IV, 1818, s. 261-270.

Stolpe, P.M.: *Dagspressen i Danmark, dens Vilkaar og Personer indtil Midten af det attende Aarhundrede* I-IV, Forlagt af Samfundet til den danske Literaturs Fremme. Trykt hos J. Jørgensen & Co., København 1878-82. Stadig standardværk, men se nærværende portræts afsnit om modtagelse og forfatterskabets efterliv.

Bruun, C.: "Den første danske Journalist", i: *Danmark. Illustreret Kalender*, 1890, s. 46-66, København 1890.

Damm, J.: *Spredte Træk af den danske Presses Historie*, København 1900.

Kirchhoff-Larsen, Chr.: *Den danske Presses Historie* I-III, I: 1634-1749, Munksgaard, København 1942. Se nærværende portræts afsnit om forfatterskabets modtagelse og efterliv.

Rafn, E.: *Anders Bording. Danmarks første journalist og Danmarks ældste avis*, Ribe 1957. Se nærværende portræts afsnit om modtagelse og forfatterskabets efterliv.

Hvidt, M.: "Den danske Mercurius 1666-77. Den første danske avis bliver 300 år", i: *Pressehistorisk årbog*, 1966, s. 19-36.

Blühm, E. und Bogel, I.: *Die Deutschen Zeitungen des 17. Jahrhunderts. Ein Bestandsverzeichnis mit historischen und bibliographischen Angaben, zusammengestellt von Else Bogel und Elger Blühm*, i: *Studien zur Publizistik, Bremer Reihe, Deutsche Presseforschung, Herausgegeben von Elger Blühm* I-III, Bremen 1971-85. Standardværk.

Ries, P.: "The Anatomy of a Seventeenth-Century Newspaper. A contribution towards a re-definition of the methods employed in newspaper research, by way of an analytical and comparative study of four German-language newspapers, published in Hamburg and Copenhagen in the year 1669", i: *Daphnis*, Bd. 6, Heft 1-2, 1977, s. 171-232.

Søllinge, J. og Thomsen, N.: *De danske aviser 1634-1989* 1-3, 1: 1634-1847, Dagspressens Fond, Odense 1988. Bind I supplerer Stolpe: *Dagspressen i Danmark, dens Vilkaar og Personer indtil Midten af det attende Aarhundrede* I-IV, København 1878-82.

Olufsen, P.: *En pris · en poet · en avis. Et skrift om Anders Bording "Den danske Mercurius" og den hæderspris der bærer hans navn*, Dansk fagpresse, København 1990. Se nærværende portræts afsnit om modtagelse og forfatterskabets efterliv.

Søllinge, J.D.: "Nyhedsformidling, aviser og journalistik i Norden indtil 1720", i: Gustafsson, K.E. og Rydén, P. (red.): *Perspektiv på Post- och Inrikes Tidningar*, Göteborg 1998.

Ries, P.: "The politics of information in seventeenth-century Scandinavia", i: Dooley, B. & Baron, S. (red.): *The politics of information in early modern Europe*, 2001, s. 237-273.

kulturhistorisk

Anders Bording,

Rørdam, H. F.: *De danske og norske Studenters Deltagelse i Kjøbenhavns Forsvar mod Karl Gustav*, Kjøbenhavn 1855.

Kinch, J.: *Ribe Bys Historie og Beskrivelse I-II*, Reprografisk genudgivet med indledning og kilde- og litteraturfortegnelser ved Ole Degn, Jysk selskab for historie, Ribe 1869-84 / Århus 1985.

Nyrop, C.: *Bidrag til den danske Boghandels Historie I-II*, Til Minde om den Gyldendalske Boghandels hundredårige Jubilæum, Forlagt af den Gyldendalske Boghandel, Thieles Bogtrykkeri, København 1870.

Holm, E.: *Danmark-Norges indre Historie under Enevælden fra 1660 til 1720 I-II*, Kjøbenhavn 1885-86. Stadig standardværk.

Schiørring, N.: *Det 16. og 17. århundredes verdslige danske visesang I-II*, København 1950.

Henkel, A. og Schöne, A. (red.): *Emblemata. Handbuch zur Sinnbildkunst des XVI. und XVII. Jahrhunderts*, Herausgegeben von Arthur Henkel und Albrecht Schöne, Stuttgart 1967. Standardværk på mere end 900 sider med fotografisk gengivelse af emblemer fra hele den europæiske tradition.

Troels-Lund, T.F.: *Dagligt Liv i Norden i det sekstende Århundrede I-VI*, 6. udgave ved E. Kjersgaard, København 1968-69.

Steensberg, A. (red.): *Dagligliv i Danmark i det syttende og attende århundrede I*, København 1969.

Eller, P.: *Kongelige portrætmalere i Danmark 1630-82*, København 1971. Standardværk, men se nærværende portræts afsnit om modtagelse og forfatterskabets efterliv.

Schiørring, N.: *Musikkens historie i Danmark*, København 1977.

Ladewig Petersen, E. m.fl.: *Dansk social historie 3: Fra standssamfund til rangssamfund 1500-1700*, Gyldendal, København 1980.

Degn, O.: *Rig og fattig i Ribe. Økonomiske og sociale forhold i Ribe-samfundet 1560-1660 I-II*, Universitetsforlaget, Aarhus 1981.

Schama, S.: *The embarrassment of riches. An interpretation of Dutch culture in the Golden Age*, Fontana Press, London 1987. Standardværk i europæisk sammenhæng.

Heiberg, S. (red.): *Christian IV og Europa. Den 19. Europarådsudstilling*, Poul Kristensen Grafisk Virksomhed, Herning 1988. Fremragende billedmateriale ledsaget af kulturhistoriske oplysninger.

Feldbæk, O. (red.): *Dansk Identitetshistorie 1: Fædreland og Modersmål*, København 1991. Se også Ilsø: "Danskerne og deres fædreland. Holdninger og opfattelser ca. 1550-1700", i: Feldbæk: *Dansk Identitetshistorie I*, København 1991

Ilsø, H.: "Danskerne og deres fædreland. Holdninger og opfattelser ca. 1550-1700", i: Feldbæk: *Dansk Identitetshistorie I*, København 1991. Uddannelse og dannelsesrejser.

Keeble, N.H. (ed.): *The Cultural Identity of Seventeenth-Century Woman*, Routledge, London 1994. Kildeskrift med kommentarer.

Anders Bording,

Wade, M.R.: *Triumphus nuptialis danicus. German court culture and Denmark*, Wolfenbütteler Arbeiten zur Barockforschung, Wiesbaden 1996.

Dülmen, R. van: *Kultur und Alltag in der Frühen Neuzeit* I-III, C.H. Beck, München 1999. Et tysk sidestykke til Steensberg, A. (red.): *Dagligliv i Danmark i det syttende og attende århundrede* I, 1969, Troels-Lund: *Dagligt Liv i Norden i det sekstende Århundrede* I-VI, 1968-69 og den udvidede engelske oversættelse af F. Braudels: *Les Structures du Quotidien: Le Possible et L'Impossible*, Paris 1979 under titlen *Civilisation and Capitalism, 15th- 18th century* I-III, London 1981-84.

Cunningham, A. and Grell, O.P.: *The Four Horsemen of the Apocalypse. Religion, War, Famine and Death in Reformation Europe*, Cambridge University Press 2000.

politisk historie og teori

Wandal, H.: *Den Stormægtigste [...] Arrfve-Konnings [...] HER CHRISTIAN DEN FEMTES [...] Kongelige Salvings [...] Beskriffvelse/ Effter Kongl. befaling forfatted aff Johan Wandal*, Kiøbenhaffn 1671.

Bagger, H.: *Allerunderdanigste Erklæring indsendt til Hs. Kongl. Majestæt Kong Christian den Femte angaaende de ud af Frankrig fordrevne Hugonotter*, Kiøbenhaffn 1684. Optrykt i: *Minerva* III, København 1790.

Masius, H.G.: *Interesse Principum circa Religionem Evangelicam*, Hafnia 1687.

Barfod, P.F.: *Fortællinger af Fædrelandets Historie* I-II, København 1853. Se nærværende portræts afsnit om modtagelse og forfatterskabets efterliv

Jørgensen, A.D.: *Peder Schumacher Griffenfeld* I-II, Gyldendal, København 1893-94. Stadig standardværk, men se Olden-Jørgensen: *Kun navnet er tilbage. En biografi om Peter Griffenfeld*, 1999.

Fabricius, K.: *Kongeloven. Dens Tilblivelse og Plads i Samtidens natur- og arveretlige Udvikling*, Hagerups Forlag, København 1920.

Bøggild Andersen, C.O.: *Statsomvæltningen i 1660*, København 1936.

Clausen, S.: *De danske statsteorier*, Gyldendal, København 1953.

Olsen, G.: *Danmarks historie 8: Den unge Enevælde 1660-1721*, Red. af John Danstrup og Hal Koch, Politiken 1964.

Ries, P.: *An Account of Denmark as it was in the years 1660-1703. An Enquiry into some Political, Legal, Religious and Literary Aspects of Early Danish Absolutism. Thesis submitted for the degree of Ph.D*, Cambridge 1968. Mikrofilm på Det Kgl. Bibliotek i København.

Ries, P.: "Robert Molesworths Analyse des dänischen Absolutismus", i: *Arte et Marte. Studien zur Adelskultur des Barockzeitalters in Schweden, Dänemark und Schleswig-Holstein*, Herausgegeben von Dieter Lohmeier, Neumünster 1978, s. 43-66.

Olden-Jørgensen, S.: "Dennemark ein Erbkönigreich 1660. Zeitgedichte zwischen Panegyrik und Publizistik", in: *Text & Kontext*, 1994, s. 11-25.

Anders Bording,

Olden-Jørgensen, S.: *Kun navnet er tilbage. En biografi om Peter Griffenfeld*, København 1999.

Opslagsværker

Salmonsens Konversationsleksikon, 2. udgave, København 1915-30.

Dansk biografisk Haandleksikon I: "Anders Bording", Kjøbenhavn og Kristiania 1920.

Ehrencron-Müller, H.: "Anders Bording", i: *Forfatterlexikon for Danmark, Norge og Island indtil 1814 I*, København 1924.

Paulli, R.: "Anders Bording", i: *Dansk biografisk Leksikon* III, 2. udg., København 1934.

Andrup, A.: "Karel van Mander", i: *Dansk biografisk Leksikon* XV, 2. udg., København 1938.

Paulli, R.: "Anders Bording", i: *Dansk biografisk leksikon* 2, 3. udg., København 1979. Uændret genoptryk af *Dansk biografisk Leksikon*, 1934.

Birkelund, P. m.fl. (red.): *Nordisk Leksikon for Bogvæsen* I-II, Nyt Nordisk Forlag, København, Oslo, Stockholm 1951-62.

Den Store Danske Encyklopædi, København 1995-2002.

Paul Ries

Cand.mag. Paul Ries, M.A. (Cantab.), Ph.D. (Cantab.), født 24.9.1932 i Tunbridge Wells, England.

Studier i engelsk, skandinavistik og europæisk idehistorie ved universiteterne i Århus, Bergen, Bremen og Cambridge.

Siden 1966 lektor i skandinavisk og europæisk kulturhistorie 1500-1800 ved Cambridge University og Fellow af Darwin College.